احکام پرندگان

فقه و زندگی ۲۲

مجتبی عابدینی

پژوهشکده امر به معروف و نهی از منکر

بسم الله الرحمن الرحیم

احکام پرندگان

نویسنده:

مجتبی عابدینی

ناشر چاپی:

معروف

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

احکام پرندگان

مشخصات کتاب

سرشناسه : خواجه وند عابدینی، مجتبی، ۱۳۶۱-

عنوان و نام پدیدآور : پرندگان/ مجتبی عابدینی؛ به سفارش امر به معروف و نهی از منکر و پژوهشکده امر به معروف و نهی از منکر.

مشخصات نشر : قم: نشر معروف، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری : ۱۵۶ص.؛ ۱۱×۱۹س م.

فروست : فقه و زندگی؛ ۳۲.

شابک : ۳۵۰۰۰۰ ریال: ۹۷۸-۶۰۰-۶۶۱۲-۳۹-۳

وضعیت فهرست نویسی : فاپا

یادداشت : عنوان روی جلد: احکام پرندگان.

یادداشت : کتابنامه: ص. ۱۵۵ - ۱۵۶.

عنوان روی جلد : احکام پرندگان.

موضوع : پرندگان -- جنبه های مذهبی -- اسلام

موضوع : Birds -- Religious aspects -- Islam

موضوع : قانون شکار (فقه)

موضوع : Game laws (Islamic law)*

موضوع : ذبح (فقه)

موضوع : Slaughtering and slaughter-houses (Islamic law)

موضوع : مسلمانان-- قوانین غذایی

موضوع : Muslims-- Dietary laws

موضوع : مواد غذایی حلال

موضوع : Halal food

شناسه افزوده : ستاد احیاء امر به معروف و نهی از منکر. پژوهشکده امر به معروف و نهی از منکر

رده بندی کنگره : BP۲۳۰/۱۵۷/خ۹پ۴ ۱۳۹۴

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۴۸۳

شماره کتابشناسی ملی : ۳۸۶۳۱۱۴

به سفارش استاد امر به معروف و نهی از منکر پژوهشکده امربه معروف و نهی از منکر

ص: ۱

اشاره

فهرست

فصل اول: احکام و آداب شکار

ص: ۵

ص: ۶

فصل پنجم :معرفی پرندگان حلال گوشت وحرام گوشت ایران

سخن پژوهشکده

فقه و زندگی و سبک زندگی اسلامی

اسلامی شدن زندگی اجتماعی سه گام دارد:

۱- شناخت معروف و منکر در فعالیت های فردی و روابط انسان و خداوند عز و جلّ

۲- شناخت معروف و منکر در حوزه روابط اجتماعی و معاملات اقتصادی.

۳- شناخت معروف و منکر در روابط دولت و ملّت

در گام اول فعالیت های فقهی، اخلاقی پژوهشهای اخلاق مدار فراوانی توسط عالمان و محققان پدید آمده و

ص: ۱۵

اصلاح و تقویت روابط عبادی، عقیدتی و معرفتی انسان با خداوند متعال را مورد توجه قرار داده است.

گام دوم یعنی شناخت معروف و منکر در روابط اجتماعی و معاملات اقتصادی، کاری است که با وجود برخی از آثار علمی و پژوهشهای ارزشمند با نگاه تخصصی به هر صنف مورد توجه قرار نگرفته است. سلسله کتابهای «فقه و زندگی» به پژوهش و نگارش در حوزه اصناف خاص توجه دارد و بایدها و نبایدهای فقهی و اخلاقی و آداب اسلامی هر اتحادیه صنفی و دست اندرکاران مشاغل مختلف تولیدی، توزیعی، و خدماتی را محور پژوهش و نگارش و اطلاع رسانی خویش می داند.

گام سوم در شناخت معروف و منکر به روابط مردم و حکومت ها اختصاص دارد، اسلامی شدن روابط دولت و ملّت بالاترین گام به سوی رضای خداوند متعال محسوب می شود و در سایه ی پیروی از رهبری الهی و تسلیم دولت و ملت در برابر قوانین قرآن و عترت امکان پذیر است.

در حدود سال های ۱۳۷۲ ش با آغاز فعالیت های ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر طرح پژوهشی «فقه و زندگی» توسط جناب حجت الاسلام و المسلمین حاج شیخ محمد حسین فلاح زاده، در پژوهشکده باقر

ص: ۱۶

العلوم(علیه السّلام)قم، پی ریزی شد. هدف طرح، تألیف و تدوین مجموعه کتابهایی در زمینه آداب و احکام اسلامی برای اصناف و مشاغل گوناگون اقتصادی و بازاریان کشور بود. با هماهنگی این دو نهاد فرهنگی تألیف حدود بیست جلد از این مجموعه در سال های آغاز کمک خوبی به بازاریان متدین در زمینه شناخت احکام شرعی و حلال و حرام مشاغل بشمار می رفت. اما مثل بسیاری دیگر از طرح ها این کار هم به دلایل مختلف ناتمام ماند و در زمینه ی احکام فقهی بسیاری اصناف اثری فراهم نیامد.

ضرورت اسلامی شدن بازار، علاقه ی بسیاری از کسبه ی محترم در بخش های تولید و توزیع و خدمات و پیگیری ریاست محترم ستاد احیاء حجةالاسلام و المسلمین زرگر دام عزه العالی سبب احیای مجدّد این طرح پژوهشی کاربردی در سال ۱۳۹۳ ش شد و تالیف و تدوین کتبی دیگر در زمینه فقه اصناف در دستور کار پژوهشکده امر به معروف و نهی از منکر قرار گرفت.

در سالهای آغازین، این پژوهش ها با هدایت و حمایت ستاد و نظارت علمی و فقهی برادران گرامی حجج اسلام محمد حسین فلاح زاده و محمود مهدی پور شکل گرفت و بیست و چند دفتر از آن فراهم آمد. اینک بار دیگر پس از حدود

چهارده سال، این کار ناتمام و بر زمین مانـده به توفیق الهی و یاری همان دو برادر و همکاری گروهی از فضـلای حوزه علمیه قم در پژوهشکده امر به معروف پیگیری می شود.

همیشه اصناف محترم و صاحبان مشاغل در انجام وظیفه خود نیاز به احکام و قوانین الهی دارند و لازم است معروف و منکرات صنفی را بشناسند. تحوّلات صنفی و دگرگونی ها در حوزه کسب و کار سبب می شود که احکام بر اساس نیازهای روز مورد بازنگری فقهی و علمی قرار گیرد و تفقه و اجتهاد جدید ضـرورت یابد. از این رو بار دیگر با اسـتفاده از فتاوی مراجع بزرگوار تقلیـد و قوانین مصوب شورای نگهبان موضوعات کار نشـده در برنامه پژوهشـی قرار گرفت و بیست اثر جدیـد تحقیق و تولید شد. عناوین پژوهش های سال ۱۳۹۳ ش بدین شرح است:

۱. احکام صنف طلا و جواهر

۲. احکام تلفن همراه

۳. احکام بازی های رایانه ای

۴. احکام صنف اتوبوس رانی

۵. احکام صنف فرش و تابلو فرش

۶. احکام صنف کیف و کفش سراجان

۷. احکام صنف ماهی فروشان ۸

. احکام صنف ناشران

۹. احکام صنف پوشاک ۱۰

. احکام صنف نانوایان

۱۱. احکام صنف اینترنت و رایانه

۱۲. احکام صنف پرندگان و پرنده فروشان

۱۳. احکام صنف اغذیه فروشان ۱۴. احکام صنف پارک ها

۱۵. احکام صنف پزشکان ۱۶. احکام صنف قهوه خانه ها

۱۷. احکام صنف الکتریکی ۱۸. احکام صنف داروخانه ها

۱۹. احکام صنف صوتی و تصویری ۲۰. احکام بیمه ها

این دفتر از فقه و زندگی که با تلاش برادران گرامی حجج الاسلام عابدینی پدید آمده به احکام صنف پرندگان اختصاص یافته است و امیدواریم محققان و بازاریان محترم با ارائه تجارب و مسائل شرعی خویش ما را در تکمیل این اثر یاری کنند.

با درخواست توفیق از خداوند دانا و توانا و یاری محققان

حوزوی و همراهی اصـناف کشور، بسیج اصـناف و مسؤلاـن سـتادهای امر به معروف، می توان به سوی اسـلامی شـدن بازار، آرامش روانی جامعه، کاهش جرم و تخلفات اقتصادی و کسب رضای حضرت حق گامهایی بلندتر برداشت.

امیـدواریم با شـناخت احکام الهی در تمام بخش ها و اجرای آن در زنـدگی فردی و اجتماعی و در سایه فقه ناب اسـلامی و با هدایت حضرت بقیه الله عجل الله تعالی فرجه الشریف، توحید و عدالت در سراسر حاکم گردد. ان شاءالله.

قم پژوهشکده امر به معروف و نهی از منکر

خیابان سمیه کوچه ۱۲ پلاک ۳۵۵

Al-adl.ir

info@al-adl.ir

مقدمه مؤلف

أَ لَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّراتٍ فِی جَوِّ السَّماءِ ما يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ إِنَّ فِی ذلِكَ لَآياتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ (۱)

«آیا به سوی پرندگانی که در فضای آسـمان، رام شده اند ننگریسـته اند؟ جز خدا کسی آنها را نگاه نمی دارد. در این [قدرت نمایی] برای مردمی که ایمان می آورند نشانه هایی است.»

دین اسلام، تنها دینی است که برای همهٔ موجودات، حتی برای پرندگان، حقوقی را وضع کرده است؛ پرندگانی که با دقت در خلقت آنها، به قدرت لایتناهی خدا می توان

۱- سوره نحل/آیه ۷۹

پی برد، پرندگانی که در زمان حضرت آدم(علیه السّلام)، دفن مردگان را به انسان آموختند(۱) و در زمان حضرت ابراهیم(علیه السّلام) زنده شدن مردگان را یادآور شدند(۲) و در زمان حضرت موسی(علیه السّلام) رزق الهی(۳)

و در زمان حضرت محمد(صلّی الله علیه و آله) یاد کنندۀ خدا شمرده شدند.(۴)

امروزه با توجه به شناخت خواص پرندگان، افزایش جمعیت و نیاز بیشتر جامعه به پرندگان، سبب شده تا افراد زیادی به شکار، پرورش و نگهداری پرندگان و فروش آن روی بیاورند. که پراکنده بودن احکام پرندگان در کتب مختلف و نبودن یک کتاب جامع سبب شده تا بسیاری افراد از احکام مربوط به خود بی اطلاع باشند. لذا همین امر سب شده تا به نگارش همه ابعاد پرندگان پرداخته و به جمع آوری آن در یک کتاب مستقل، اقدام کنیم.

این کتاب در چهار فصل درباره انگیزه ها و اقسام شکار، نشانه های حلال و حرام گوشت بودن پرندگان، قوانین و مقررات شکار، شرایط ذبح، کیفیت ذبح، فروش پرندگان حرام گوشت، آزار رساندن به پرندگان، خوردن پرندگان نجاست خوار،

۱- سوره مائده/آیه ۳۱

۲- سوره بقره /آیه ۲۶۰

۳- سوره بقره/آیه ۵۷

۴- سوره نور/آیه ۴۱؛ در زمان حضرت داود(علیه السّلام) هم این گونه بوده است.

وجود خون در تخم پرندگان، مصادیق پرندگان حلال و حرام گوشت و ... است.

بسیاری از احکام پرندگان با حیوانات مشترک است. از این رو، گاه به جای واژهٔ «احکام پرندگان»، از واژهٔ «احکام حیوانات» در این کتاب بهره برده شده است.(۱)

در پایان از همه عزیزان که نویسنده را در نگارش این کتاب یاری کردند، تشکر می کنم..

وَ السَّلامُ عَلی مَنِ اتَّبَعَ الْهُدی.

۱- توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۵۶۹، مسأله ۲۵۸۴ و توضیح المسائل، آیت الله وحید، ص ۵۳۵، مسأله۲۶۴۸.

فصل اول: احکام و آداب شکار

اشاره

ص: ۲۵

حقّ حیات پرندگان

اشاره

اسلام همان طور که حقّ حیات برای انسان ها را محترم شمرده و تعدّی به آن را جایز ندانسته، حقّ حیات پرندگان را نیز محترم شمرده و از کشتن بی هدف آنها نهی کرده است.(۱) پیامبر اسلام (ص) کشتن موجود دارای روح، غیر از موذی، را نهی کرد.(۲) و فرمود: هر کس گنجشکی را به ناحق بکشد، خداوند در روز قیامت از او بازخواست می کند.(۳)

ص: ۲۷

۱- مجله ی فقه اهل بیت (علیهم السّلام) ، فارسی، ج ۴۸، ص ۱۷۰. با اندکی تصرف.
۲- نهی النبی عن قتل کلّ ذی روح الّا أن یؤذّی. (همان، ص ۱۷۱، به نقل از: کنزالعمال، ج ۱۵، ص ۳۹، روایت۳۹۹۸۱).
۳- پیامبر(صلّی الله علیه و آله) فرمود: من قتل عصفوراً بغیر حق سأله اللّه عنه یوم القیامه». (نهج الفصاحه، ترجمه ی ابوالقاسم پاینده ، ص ۷۵۱، ح۲۹۱۸).

منافع پرندگان

پرندگان، منافع متعددی برای انسان ها دارند؛ مانند:

۱. پرهای موجود در پرنده برای تشک، لحاف و ... استفاده می شود؛

۲. فضله پرندگان به عنوان کود در باغات و زمین های کشاورزی استفاده می شود؛

۳. روده ها و محتویات درونی، برای تبدیل به پودر شدن و استفاده برای خوراک طیور و آبزیان، استفاده می شود؛

۴. تخم و گوشت پرندگان، قابل استفاده برای عموم مردم است.

نشانه های حرام یا حلال گوشت بودن پرندگان

الف: نشانه های پرندگان حرام گوشت عبارت اند از:

۱. چنگال دارند، مثل عقاب و شاهین حرام گوشت اند؛(۱)

۲. پرندگانی که در حال پرواز، بال زدن آنان کمتر از صاف نگه داشتن آنهاست(۲) مثل خفاش، حرام گوشت اند.

ص: ۲۸

۱- توضیح المسال مراجع، ج ۲ ، ص ۵۹۵ و توضیح المسائل، آیت الله وحید، ص ۵۴۷، مسأله ۲۶۸۸.

۲- توضیح المسائل، آیت الله فاضل، احکام خوردن و آشامیدن، ص۴۷۶، مسأله۲۱۱۱ و توضیح المسائل، آیت الله سبحانی، ص۴۹۳، مسأله۲۲۷۰ و توضیح المسائل، آیت الله مکارم، ص۴۳۹، مسأله ،۲۲۵۷ و توضیح المسائل، آیت الله شبیری زنجانی، احکام خوردن و آشامیدن، ص۵۷۳، مسأله ۲۶۳۳ و توضیح المسائل مراجع، ص۵۹۵، فتوای آیت الله صافی.

ب: نشانه های پرندگان حلال گوشت عبارت است از:

۱. پرندگانی که چنگال ندارند،(۱)حلال گوشت اند؛

۱. پرندگانی که بال زدن آنان بیشتر از صاف نگه داشتن آنهاست، حلال گوشت اند؛(۲)

پرنده ای که معلوم نیست بال زدنش بیشتر از صاف نگه داشتن بالش است یا کمتر، اگر چینه دان یا سنگ دان یا خارپشت پا (انگشت جدایی مانند شَست انسان، مثل خروس) داشته باشد، حلال اند.(۳)

یکی از اصحاب امام باقر (علیه السّلام) از حضرت سؤال کرد که پرندگان حلال گوشت را چگونه بشناسیم؟ امام (علیه السّلام)فرمود: هر مرغی که در آسمان بالها را به پهلو می زند و حرکت می کند، از گوشت آن تناول کن و هر مرغی که در آسمان بالها را صاف و راست نگه می دارد و حرکت می کند، از گوشت آن تناول مکن ...

۱- توضیح المسال مراجع، ج ۲ ، ص ۵۹۵ و توضیح المسائل، آیت الله وحید، ص ۵۴۷، مسأله ۲۶۸۸.

۲- توضیح المسائل، آیت الله فاضل، احکام خوردن و آشامیدن، ص۴۷۶، مسأله۲۱۱۱ و توضیح المسائل، آیت الله سبحانی، ص۴۹۳، مسأله۲۲۷۰ و توضیح المسائل، آیت الله مکارم، ص۴۳۹، مسأله ،۲۲۵۷ و توضیح المسائل، آیت الله شبیری زنجانی، احکام خوردن و آشامیدن، ص۵۷۳، مسأله ۲۶۳۳.

۳- توضیح المسائل مراجع ،ص ۵۹۵ — ۵۹۶، فتوای آیت الله زنجانی ، آیت الله سیستانی ، آیت الله فاضل و آیت الله صافی و توضیح المسائل، آیت الله وحید، ص ۵۴۷، مسأله ۲۶۸۸.

من گفتم: پرندگان دریائی چه حکمی دارند؟ حضرت (علیه السّلام)فرمود: هر مرغی که سنگدان دارد تناول کن و هر مرغی که سنگدان ندارد تناول مکن. (۱)

امام صادق (علیه السّلام)فرمود:پرندگانی را تناول کن که دارای چینه دان یا سیخک پا(مثل سیخک پای خروس) و یا سنگدان باشند.(۲)

در نتیجه پرندگانی مثل مرغ خانگی، کبوتر، اقسام گنجشک، بلبل، کبک، قطا، تیهو، سار، چکاوک حلال و پرندگانی مثل عقاب ، شاهین، باز، کرکس، خفاش حرام گوشت اند.(۳)

برای تسهیل در تعین پرندگان حلال گوشت و حرام گوشت، در آخر همین کتاب، نام همه پرندگان به تفکیک حلال گوشت و حرام گوشت، بیان شده است.

انگیزه های شکار

اشاره

انگیزه های شکار پرنده عبارت است از:

۱- کافی؛ ج ۶ ؛ ص۲۴۷.
۲- أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السّلام) قَالَ: کُلْ مِنَ الطَّیْرِ مَا کَانَتْ لَهُ قَانِصَهٌ أَوْ صِیصِیَهٌ أَوْ حَوْصَلَهٌ (کافی ، ج ۶ ،ص۲۴۸).
۳- همان ، ص ۵۹۴ و ۵۹۵.

۱. مصرف؛

۲. فروش؛

۳. تفریح؛

۴. دفع آزار پرنده.

شکار پرنده باید دارای یک انگیزه معقول و الهی، مثل تأمین معاش زندگی باشد که در جهت تهیه غذا و یا فروش آن باشد.پیامبر اکرم (صلّی الله علیه و آله) نهی کرده از اینکه حیوانی برای غیر خوردن، ذبح شود.(۱)و در صورتی که برای تفریح و خوشگذرانی(غیر نیاز شخصی) باشد، و به سفر برود، باید نماز را در سفر، تمام بخواند.

مسأله: کسی که برای امرار معاش به شکار می رود سفرش حلال و نمازش شکسته است، همچنین اگر برای فراهم کردن درآمد بیشتر باشد، امّا کسی که برای لهو و تفریح و خوشگذرانی به شکار می رود، سفرش حرام و نمازش را باید تمام بخواند.(۲)

شرایط شکار با اسلحه

اگر حیوان حلال گوشت وحشی را با اسلحه شکار کنند، با پنج شرط، حلال و بدنش پاک است:

۱. آن که اسلحه شکار مثل کارد و شمشیر بُرَّنده باشد، یا مثل نیزه و تیر، تیز باشد که به واسطه تیز بودن، بدن

۱- نَهَی النَّبِیُ (صلّی الله علیه و آله) عَنْ ذَبْحِ الْحَیَوَانِ إِلَّا لِأَكْلِهِ (بحار الانوار،ج۶۱، ص ۸).
۲- توضیح المسائل آیت الله مکارم، ص ۲۱۶،مسأله ۱۱۴۰.

حیوان را پاره کنـد و اگر به وسـیله دام یا چوب و سـنگ وماننـد اینها حیوانی را شـکار کنند پاک نمی شود و خوردن آن هم حرام است (مگر این که موقعی به حیوان برسند که هنوز زنده باشد و آن را مطابق آداب شرع سر ببرند)(۱) و اگر حیوانی را با تفنـگ شـکار کننـد، چنـانچه گلوله آن تیز باشـد که در بـدن حیوان فرو رود و آن را پاره کنـد پاک و حلال است و به فتوای بیشتر مراجع تقلیـد، اگر گلوله تیز نباشـد بلکه بـا فشـار در بـدن حیوان فرو رود و حیوان را بکشـد، یا به واسـطه حرارتش بـدن حیـوان را بسوزانـد و در اثر سوزانـدن، حیـوان بمیرد پـاک و حلاـل بـودنش اشـکال دارد. به فتوای آیت الله مکـارم و آیت الله سیستانی اگر گلوله تیز هم نباشد ولی بدن حیوان را پاره کند و خون از آن جاری گردد، پاک و حلال است.(۲)

۲. کسـی که شـکار می کنـد بایـد مسـلمان باشـد یا بچه مسـلمان باشـد که خوب و بد را بفهمد و اگر کافر یا کسـی که اظهار دشمنی با اهل بیت پیغمبر(صلّی الله علیه و آله) می کند (مثل ناصبی)حیوانی را شکار کند، آن شکار حلال نیست.

۳. اسلحه را برای شکار کردن حیوان به کار برد و اگر مثلًا جایی را نشان کند و اتفاقاً حیوانی را بُکشد، آن حیوان

۱- توضیح المسائل آیت الله مکارم، مسأله۲۲۳۴، ص ۴۳۴.

۲- توضیح المسائل، آیت الله مکارم، مسأله۲۲۳۴، ص ۴۳۴ و توضیح المسائل مراجع ، ج ۲، مسأله ۲۶۰۱، ص ۵۸۳.

پاک نیست و خوردن آن هم حرام است.

۴. در وقت به کار بردن اسلحه، نام خدا را ببرد (و چنانچه عمداً نام خدا را نبرد، شکار حلال نمی شود) ولی اگر فراموش کند اشکال ندارد.

۵. وقتی به حیوان برسد که مرده باشد یا اگر زنده است به اندازه سر بریدن آن وقت نباشد و چنانچه به اندازه سر بریدن وقت باشد و سر حیوان را نبرد تا بمیرد، حرام است.(۱)

شکار با سلاح های الکترونیکی و لیزری

سؤال: با توجّه به گسترش علم و تکنولوژی، در صورتی که شکار با سلاحهای الکترونیکی و لیزری صورت گیرد، به گونه ای که زخمی در شکار حاصل نگردد، شرعاً چه حکمی خواهد داشت؟

جواب: در صورتی که زخم توأم با خونریزی در آن حاصل نشود، جایز نیست...(۲)

مرگ پرنده از ترس شکار

سؤال: به سوی دسته ای از پرندگان تیراندازی نمودم.

۱- توضیح المسائل مراجع، ج۲، ص ۵۸۲، مسأله۲۶۰۱.

۲- استفتاءات جدید (آیت الله مکارم)فصل ۳۳،احکام شکار، ج ۳، ص ۳۰۰، سؤال۷۹۳.

یکی از آنها فوراً مُرد؛ امّا هیـچ گونه آثار جراحتی، که حاکی از اصابت تیر باشد، ملاحظه نشد. سپس مشـخّص شد که بر اثر ترس مرده است. در فرض فوق، حکم آن چیست؟

جواب: گوشت آن حلال نیست.(۱)

اقسام شکار

۱. شکار با اسلحه

شایع ترین شیوه شکار پرندگان، شکار با اسلحه است. تیر های موجود در اسلحه ها (تفنگ) به سه دسته تقسیم می شود:

۱. نوک پهن؛

۲. ساچمه ای؛

۳. و نوک تیز.

بنا به فتوای مشـهور فقها، گلوله باید تیز باشد و با فرو رفتن در بدن حیوان، آن را پاره کند و اگر گلوله، تیز نباشد و با فشار در بدن حیوان فرو رود و حیوان را بُکشد یا

به واسـطه حرارتش بـدن حیـوان را بسوزانـد و در اثر سوزانـدن، حیـوان بمیرد، حلال نیست و خوردنش حرام است؛(۲) اما به فتوای

۱- استفتاءات جدید (آیت الله مکارم)،فصل۳۳،احکام شکار، ج ۳، ص ۳۰۰، سؤال۷۹۴.

۲- بنـابر فتـوای امـام خمینی ره ، آیت الله زنجـانی، آیـت الله فاضـل ره؛ آیـت الله صـافی ، آیت الله بهجت ره، آیت الله نـوری همدانی ، آیت الله میرزا جواد تبریزی ره (توضیح المسائل مراجع ، ج ۲، مسأله ۲۶۰۱، ص ۵۸۲).

آیت الله سیستانی و آیت الله مکارم:«اگر حیوانی را با تفنگ شکار کنند، خواه گلوله آن، تیز باشد یا نباشد، شکار پاک و حلال است.»(۱)

۲. دام

اشاره

شیوه دیگر شکار پرندگان، استفاده از دام های زمینی و هوایی است. که به علت تعدد تنوع دام ها، تنها به یک نمونه ای از آن اشاره می کنیم:

در فصل زمستان که پرندگان به شمال ایران کوچ می کنند، صیادان با کاشتنِ دو چوبِ بلند، با فاصله ای مُعین در زمین های کشاورزی، و بستن دام های ماهی گیری به سر چوپ، اقدام به شکار پرندگانی می کنند که قصد فرود (نشستن) در زمین کشاورزی را دارند، و از آن جا که تورهای ماهی گیری از جنس نایلون هستند، پرندگانی که در حین فرود هستند، تورهای ماهی گری را نمی بینند و براحتی گرفتار می شوند. شکار پرندگان در دام، در صورتی که زنده صید شود و ذبح شرعی گردد، پاک و خوردن آنها حلال است و اگر مرده صید شوند، خوردن آنها حرام است.

۱- توضیح المسائل مراجع ، ج ۲، مسأله ۲۶۰۱، ص ۵۸۳ و توضیح المسائل آیت الله مکارم، ص ۴۳۴، مسأله۲۲۳۴.

اگر به وسیله دام یا چوب و سنگ و مانند آن حیوانی را شکار کنند، حرام است، مگر این که موقعی به حیوان برسند که هنوز زنده باشد و آن را مطابق آداب شرع سر ببرند.(۱)

نکته:

بعضی از شکارچیان، پرنده گرفتار شده در دام را، دوباره با اسلحه، شکار می کنند. این کار، مستلزم حرام شدن پرنده می شود.

مسأله: حیوان حلال گوشت وحشی در صورتی با شکار کردن پاک و حلال می شود که بتواند فرار کند.(۲)

۳. سنگ

شیوه دیگر صید پرندگان، پرتاپ سنگ به وسیله دست یا کمان(تیرکمان) است. حکم شکار با سنگ، همان حکم شکار با دام است که اگر به صورت زنده شکار شوند، حلال اند.

مسأله: اگر به وسیله دام یا چوب و سنگ و مانند آن حیوانی را شکار کنند، حرام است؛ مگر این که موقعی به حیوان برسند که هنوز زنده باشد و آن را مطابق آداب شرع

۱- رساله توضیح المسائل، آیت الله مکارم، مسأله ۲۲۳۴ ، ص ۴۳۴. توضیح المسائل، آیت الله فاضل، مسأله ۲۰۸۷، ص ۴۷۲.
۲- توضیح المسائل مراجع، ج۲،ص۵۶۹، مسأله۲۵۸۵ و توضیح المسائل، آیت الله وحید، ص۵۳۶، مسأله۲۶۴۹.

سر ببرند.(۱)

صید پرنده شکاری

حیوانی که به وسیله پرنده شکاری، صید می گردد، اگر توسط پرنده شکاری کشته شود، خوردن آن حلال نیست ولی اگر کشته نشود و زمان کافی برای سر بریدنش باشد و ذبح شود، حلال است.(۲)

شکار با ابزار غصبی

اگر حیوانی را با سگ غصبی یا اسلحه غصبی شکار کند، شکار حلال است و مال خود او می شود؛ اگر چه غصب، گناه است و باید اجرت اسلحه یا سگ را به صاحبش بدهد.(۳)

تملّک پرندگان

پرنده بدون مالک با صید کردن، اعم از گرفتن یا به دام افکندن، به ملک صیاد در می آید؛ ولی پرنده ای که نشانه ملکیّت، مانند چیده شدن بال ها یا رنگ شدن بال هایش،

۱- رساله توضیح المسائل، آیت الله مکارم، مسأله ۲۲۳۴ ، ص ۴۳۴. توضیح المسائل، آیت الله فاضل، مسأله ۲۰۸۷، ص ۴۷۲.

۲- فرهنگ فقه، مطابق مذهب اهل بیت (علیهم السّلام) ، ج ۲، ص ۲۵۹، با اندکی تصرف.

۳- توضیح المسائل مراجع، ج ۲،ص ۵۸۵، مسأله۲۶۰۴؛ توضیح السمائل؛ آیت الله وحید، ص۵۴۲، مسأله۲۶۶۸.

دارد، با شکار کردن، ملک کسی نمی شود و اگر به دام افتد، حکم لُقَطِه(۱)(مال پیدا شده) را دارد.(۲)

تملّک تخم پرندگان

در روستاها مردم مرغ و اردک و غاز خود را در بیرون رها کرده که این دسته از پرندگان در مزارع و یا حاشیه مُرداب رفته و تخم می گذارند که در صورت استفاده نکردن، اطمینان داریم این تخم ها یا خوراک حیوانات وحشی می شوند و یا از بین می روند لذا در صورتی می توانیم این تخم ها را برداریم که مطمئن شویم صاحبان آنها از این تخم ها اعراض کرده اند و الّا اگر اعراضِ صاحبان، احراز نشود این تخم ها، حکم مجهول المالك را دارد. (۳)

شکار پرندگان مهاجر

سؤال: گروهی از پرندگان در کشورهای مجاور تحت حفاظت بوده و برای پرورش آنها هزینه های کلانی صرف می شود، آیا شکار آنها در زمانی که به کشور ما مهاجرت می کنند جایز است؟

۱- لقطه یعنی چیزی که پیدا می شود و صاحب آن معلوم نیست.

۲- فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت (علیهم السّلام) ، ج ۲، ص ۲۵۷.

۳- جامع الأحكام، آیت الله صافی، ج ۲، ص، ۲۵۷، سؤال ۱۹۱۶.

جواب: شکار آنها دور از انصاف اسلامی است. (۱)

شکار جوجه پرنده

باید از شکار جوجه که توانایی پرنده فرار یا پرواز را ندارد، پرهیز کرد.(۲) پیامبر اسلام (صلّی الله علیه و آله) فرمود: جوجه را که هنوز پر در نیاورده به سراغش نروید و شکارش نکنید تا پَر در آورد و قدرت پرواز یابد، آن گاه تیر و کمان و دامتان را برای شکار آنها بردارید.(۳)

مسأله: حیوان حلال گوشت وحشی در صورتی با شکار کردن پاک و حلال می شود که بتواند فرار یا پرواز کند. بنابراین، بچه کبک که نمی تواند پرواز کند، با شکار کردن پاک و حلال نمی شود.(۴)

شکار در شب

سؤال: مرسوم شده که افراد، خوابگاه پرندگان حلال گوشت وحشی را شناسایی، و شب هنگام موقعی که حیوان در خواب است با ترفندها و ابزارآلات مختلف آنها را شکار می کنند؛ که چنین شکاری با توجّه به حدیث «حیوان

۱- استفتائات جدید، آیت الله مکارم، ج۲، ص ۴۱۶، سؤال ۱۲۳۰.

۲- مجله فقه اهل بیت (علیهم السّلام) ، فارسی، ج۴۸، ص ۱۷۴ با اندکی تلخیص.

۳- قَالَ رَسُولُ اللَّه (صلّی الله علیه و آله): لَا تَأْتُوا الْفَرْخَ فِی عُشِّهِ حَتَّی یَرِیشَ وَ یَطِیرَ فَإِذَا طَارَ فَأَوْتِرْ لَهُ قَوْسَکَ وَ انْصِبْ لَهُ فَخَّکَ (کافی ، ج ۶، ص۲۱۶).

۴- توضیح المسائل مراجع، ج۲،ص۵۶۹، مسأله۲۵۸۵ و توضیح المسائل، آیت الله وحید، ص۵۳۶، مسأله۲۶۴۹.

در آشیانه اش در امان است»(۱) چه حکمی دارد؟

جواب: چنین شکاری حلال نیست.(۲) البته اگر حیوان را به دام بیاندازند و بعداً ذبح کنند گوشتش حلال است.(۳)

پیامبر اسلام (صلّی الله علیه و آله) فرمود: هنگام خواب پرنده سراغش نروید؛ تا صبح شود. مردی پرسید پرنده چه هنگامی می خوابد؟ آن حضرت فرمود: شب، هنگام خواب اوست.(۴)

برداشتن جوجه از لانه

پیامبر اسلام (صلّی الله علیه و آله) فرمود: مردی از پیشینیان، لانه پرنده ای را یافته بود و هرگاه آن پرنده جوجه دار می شد، آنها را برمی داشت. پرنده از کار آن مرد به خداوند شکایت کرد. خدای متعال

۱- قَالَ النَّبِیُّ (صلّی الله علیه و آله) لَا تَطْرُقُوا الطَّیْرَ فِی أَوْکَارِهَا فَإِنَّ اللَّیْلَ أَمَانٌ لَهَا وَ ذَلِکَ لِمَا جَعَلَهُ اللَّهُ عَلَیْهِ مِنَ الرَّحْمَه. پیامبر (صلّی الله علیه و آله)فرمود: «شبانگاه به لانه ی پرندگان دست نبرید که شب، امان (و آسایش) آنهاست که در سایه ی رحمت خداوندند.» (مکارم الاخلاق، ترجمه میرباقری، ج۱، ص۲۴۴).
۲- استفتائات جدید، آیت الله مکارم، ج ۳، ص۲۹۹، مسأله ۷۹۰. آیت الله زنجانی: بهتر است در شب از این کار اجتناب شود، البته تخلف از قانون، بنابر احتیاط، جایز نیست. استفتاء،آیت الله زنجانی به شماره ۸۷۳۵.
۳- استفتاء پیامکی، آیت الله مکارم.
۴- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلّی الله علیه و آله) لَا تَأْتُوا الْفِرَاخَ ... وَ لَا الطَّیْرَ فِی مَنَامِهِ حَتَّی یُصْبِحَ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ وَ مَا مَنَامُهُ یَا رَسُولَ اللَّهِ(صلّی الله علیه و آله) فَقَالَ اللَّیْلُ مَنَامُهُ فَلَا تَطْرُقْهُ فِی مَنَامِهِ حَتَّی یُصْبِحَ (کافی، ج ۶، ص۲۱۶).

به پرنده الهام کرد که اگر آن مرد باز گردد، او را نابود خواهم کرد.(۱)

مسأله: برداشتن جوجه پرنده از لانه اش، مکروه است.(۲)

شکار پرندگان کمیاب

شکار پرندگان کمیاب از نظر قانون جُرم است.

سؤال: طبق اعلام بعضی مؤسّسات آگاه، نوع بعضی از جانداران، کمیاب و یا رو به زوال است، شکار آنها برای نگهداری و یا فروش چه صورتی دارد؟

جواب: سزاوار است برای حفظ این نعمت های الهی کوشش شود، و حیوانات کمیاب شکار نشود، تا نوع آنها منقرض نگردد.(۳)

مجازات شکار پرندگان برای این دسته از افراد عبارت است از:

۱. مجازات حبس از ۹۱ روز تا سه سال

۲. یا جزای نقدی از ۱۸/۰۰۰/۰۰۰ ریال تا ۲۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال

۳. در صورت تکرار، شکارچی به هر دو مجازات محکوم

۱- مفاتیح الحیاه، آیت الله جواد آملی، ص۶۶۴. به نقل از: حیاه الحیوان، ج۲، ص ۲۸۴.
۲- فرهنگ فقه، مطابق مذهب اهل بیت (علیهم السّلام) ؛ج ۲، ص: ۲۵۸.
۳- استفتائات جدید، آیت الله مکارم، ج۲، ص ۴۱۶، سؤال۱۲۲۹.

می شود.(۱)

شکار بی رویه و بحران محیط زیست

در قـدیم، شـکار پرنـده، تهدیـد خاصـی برای محیـط زیست نبود؛ امـا امروزه به علت افزایش جمعیت و نیاز بیشتر به پرنـدگان وحشـی (به خاطر مرغوبیت گوشت آن ها و ...) و پیشـرفت تکنولوژی در ساخت اسـلحه، بعضی از پرندگان به علت شکار بی رویـه، در معرض انقراض قرار گرفتـه انـد. دولـت هـا برای حـلّ ایـن مشـکل، قـوانینی صـادر کرده انـد که شـکارچیان بایـد به آنهاپایبنـد باشـند و نبایـد به خاطر منافع شخصـی خود، نسل های بعـدی را، از این نعمت های الهی محروم کننـد. مراجع تقلید عظام نیز فتوا به حرمت نابودی محیط زیست داده اند.

سؤال : شکار و صید بی رویّه آبزیان، که موجب نابودی نسل آنها خواهد شد، از لحاظ شرعی چه حکمی دارد؟

جواب: اگر موجب ضـرر و زیـان جـامعه گردد حرام است.(۲) در صورتی که چنین شـکاری خلاـف قانون باشـد، بنابر احتیاط جایز نیست .(۳)

۱- اداره کل حفاظت محیط زیست استان آذربایجان شرقی http://as.doe.ir/Portal/homehome/?۱۹۳۰۹۴/

۲- استفتائات آیت الله مکارم، ج ۲، فصل ۳۴، مسائل متفرقات ذبح.

۳- استفتاء،آیت الله شبیری زنجانی، سؤال ۸۷۳۳،

استفاده از بیت المال برای شکار

اشاره

دوربین، اسلحه، وسایل نقلیه دولتی و... که در اختیار کارمندان دولت است، امانت نزد آنان است و آنان باید در حفظ آنها بکوشند و نباید از آنها برای استفاده شخصی، مثل شکار، بهره ببرند. امیرالمؤمنین(علیه السّلام) به یکی از کارگزاران خویش فرمود:

کسی که امانت را سبک شمارد و به آن خیانت ورزد ... خود را در دنیا به ذلّت و خواری انداخته، و در آخرت خوارتر و رسواتر خواهد بود. بزرگ ترین خیانت، خیانت به ملّت است.(۱)

استفتاء:

سؤال: این جانب اقدام به استفاده شخصی از بیت المال کرده ام، وظیفه من برای بریئ الذّمه شدن چیست؟ استفاده شخصی از امکانات بیت المال تا چه حدّی برای کارمندان جایز است؟ و در صورتی که با اذن مسئولین مربوطه باشد، چه حکمی دارد؟

جواب: استفاده کارمندان از امکانات بیت المال در

۱- امام علی(علیه السّلام) فرمود: مَنِ اسْتَهَانَ بِالْأَمَانَهِ وَ رَتَعَ فِی الْخِیَانَهِ وَ لَمْ یُنَزِّهْ نَفْسَهُ وَ دِینَهُ عَنْهَا فَقَدْ أَحَلَّ بِنَفْسِهِ الذُّلَّ وَ الْخِزْیَ فِی الدُّنْیا وَ هُوَ فِی الْآخِرَهِ أَذَلُّ وَ أَخْزَی وَ إِنَّ أَعْظَمَ الْخِیَانَهِ خِیَانَهُ الْأُمَّهِ وَ أَفْظَعَ الْغِشِّ غِشُّ الْأَئِمَّهِ (نهج البلاغه، نامه ی ۲۶).

ساعات رسمی کار، به مقدار متعارفی که مورد ضرورت و نیاز است و شرایط کاری بیانگر اذن به کارمندان در این مقدار از استفاده است، اشکال ندارد و همچنین استفاده از امکانات بیت المال با اذن کسی که از نظر شرعی و قانونی حق اذن دارد، بدون اشکال است. در نتیجه، اگر تصرفات شخصی شما در بیت المال به یکی از دو صورت مذکور باشد، چیزی در این رابطه به عهده شما نیست، ولی اگر از اموال بیت المال استفاده غیر متعارف کرده باشید و یا بدون اذن کسی که حقّ اذن دارد، بیشتر از مقدار متعارف استفاده نمایید، ضامن آن هستید و باید عین آن را اگر موجود باشد به بیت المال برگردانید و اگر تلف شده باشد، باید عوض آن را بدهید و همچنین باید اجرت المثل استفاده از آن را هم در صورتی که اجرت داشته باشد به بیت المال بپردازید.(۱)

شکار با تفنگ و سگ

تعدادی از شکارچیان هنگام شکار با اسلحه، از سگ های شکاری برای پیدا کردن پرنده ای که تیر خورده، استفاده می کنند. بنابر این اگر سگ شگاری، پرنده صید شده ای را که در اثر اصابت تیر مُرده، پیدا کند و بیاورد،

۱- توضیح المسائل، آیت الله خامنه ای، احکام قوانین و مقررات دولتی، اموال دولتی.

اگرچه حلال است اما تنها باید آن قسمت از بدن پرنده را که سگ شکاری به دهان گرفته، با آب پاک شسته و طهارت دهند.(۱) و در صورتی که پرنده صید شده، زنده باشد و قبل از ذبح شرعی به خاطر ترس از سگ و یا گاز گرفتن آن بمیرد، خوردنش حرام است.(۲)

حکم شکار بر خلاف قانون

شکارچی باید به قوانین دولت درباره کمیت و کیفیت شکار، داشتن سلاح مجاز، داشتن پروانه شکار، شکار در فصل و روزهای مجاز، شکار در محل مجاز و ... پایبند باشد. تخلف از قوانین حکومت اسلامی، جایز نیست؛ اما سبب حرمت گوشت شکار نمی شود.(۳)

خصلت های پرندگان

امام صادق(علیه السّلام) فرمود:

۱- مسأله: سگ و خوکی که در خشکی زندگی می کنند، حتّی مو و استخوان و پنجه و ناخن و رطوبت های آنها، نجس است. (توضیح المسائل مراجع، ج۱، ص۷۵، مسأله ۱۰۵).

۲- استفتاء پیامکی، دفتر آیت الله شبیری زنجانی، شماره۱۶۲۲۹ و استفتاء پیامکی، آیت الله خامنه ای ۲۳/۳/۱۳۹۴.

۳- استفتاءات جدید (آیت الله مکارم)،فصل۳۳،احکام شکار، ج ۳، ص۲۹۸، سؤال۷۸۷.

پنـج صـفت را از خروس بیاموزیـد: مراقبت بر اوقـات نمازهـا (آواز هنگـام فرا رسـیدن وقت نمـاز)، غیرت، سـخاوت، دلیری و آمیزش بسیار.(۱)

امام صادق(علیه السّلام) فرمود: سه خصلت را از کلاغ فرا گیرید:

آمیزش پنهانی؛ صبح زود در طلب روزی رفتن؛

احتیاط فراوان.(۲)

داود بن کثیر می گوید: در محضـر امام صادق(علیه السّـلام) نشسته بودیم که مردی با پرستویی سر بریده که در دست داشت، از کنـار مـا گـذشت. امـام صـادق(علیـه السّـلام) بلنـد شـد و آن پرسـتو را از دسـت او گرفـت و گـوشه ای پرتـاب کـرد. امـام صادق(علیه السّلام) فرمود:

دانشمند اجتماعی شما این چنین دستور به شما داده یا دانشمند دینی شما؟ پدرم از جدم به من خبر داد که پیامبر خدا(صلّی الله علیه و آله) دسـتور داد شـش حیوان را نکشـید: زنبور عسـل ، مورچه ، قورباغه ، ورکـاک (مرغی که گنجشک را شـکار می کند)، هدهد و پرسـتو ... هدهد راهنمای حضـرت سلیمان سلیمان(علیه السّلام)در کشور بلقیس بود. ورکاک یک ماه راهنمای آدم(علیه السّلام) بود. پرستو از شدت ناراحتی از ستم هایی که علیه ما اهل البیت (علیهم السّلام) شد،

۱- من لا یحضره الفقیه ، شیخ صدوق، ترجمه غفاری، علی اکبر ومحمد جواد و بلاغی، صدر ؛ ج ۲ ؛ ص۱۷۵، شماره ۱۳۹۳.
۲- من لا یحضره الفقیه شیخ صدوق، ترجمه غفاری، علی اکبر ومحمد جواد و بلاغی، صدر ؛ ج ۲ ؛ ص۱۷۵، ۱۳۹۴.

همیشه در آسمان سرگردان است و تسبیحش، سورهٔ «الحمد للّه رب العالمین» است.(۱)

امام صادق(علیه السّلام) فرمود: به گنجشك و امثال آن بنگر كه چگونه هر روز به طلب روزی خود پرواز می كند و روزی خود را می یابد.(۲)

نكات ایمنی در نگهداری اسلحه

رعایت نكردن نكات امنیتی در نگهداری اسلحه و عدم توجه به مقررات شكار، مشكلاتی را برای صاحب اسلحه به وجود می آورد كه گاه غیر قابل جبران است. از این رو، به شكارچیان توصیه می شود:

۱. شناسنامه و مجوز شكار را همراه خود داشته باشند تا با مشكلات قانونی مواجه نشوند؛

۲. اسلحه را دور از دسترس كودكان قرار دهند؛

۳. اسلحه را در جای امنی قرار دهند كه قابل سرقت نباشد؛

۴. اسلحه را به دیگران امانت ندهند؛(احتمال دارد در جای غیر مناسبی از آن استفاده شود كه در این صورت، صاحب تفنگ باید، پاسخگو باشد؛)

۵. غیر از زمان شكار، مطمئن شوند كه اسلحه، خالی از

۱- خصال، شیخ صدوق، ترجمه فهری، ج۱، ص ۳۶۳.

۲- توحید مفضل، ترجمه علامه مجلسی، ص ۱۴۷.

گلوله است؛

۶. به هیچ وجه- حتی اگر صد در صد بدانید اسلحه خالی از گلوله است- اسلحه را به طرف خود یا دیگران نگیرید؛

۷. با نام خدا، اسلحه را بردارید و با دعا و صدقه به شکار روند؛

۸. هرگز در مناطق مسکونی شکار نکنید؛

۹. مقداری از شکار را به نیازمندان صدقه بدهند؛

۱۰. به مقدار نیاز شکار کنند.

قوانین و مقررات شکار

اشاره

امروزه تنوع اسلحه ها و دیگر ادوات شکار و صید از یک سو و عدم احساس مسئولیت انسان ها در حفاظت از طبیعت و محیط زیست حیوانات و پرندگان، زمینه ساز انقراض بسیاری از حیوانات و پرندگان کمیاب شده است. دولت اسلامی برای پیشگیری از انقراض پرندگان کمیاب، قوانین و مقرراتی را وضع کرده است. هنگامی حفاظت از تنوع زیستی موفقیت آمیز خواهد بود که همه افراد جامعه نسبت به آن، احساس مسئولیت کنند.(۱)

برای آگاهی بیشتر شکارچیان از قوانین و مقررات

ص: ۴۸

۱- سازمان حفاظت محیط زیست http://www.doe.ir/portal/home/?generaltext/۱۸۳۳۲۸/۱۸۳۳۳۰ با اندکی تصرف

مربوطه، مواردی که بیشتر مورد ابتلاء آنان بوده را در اینجا بیان کرده ایم.

قوانین شکار(قانون مجازات اسلامی)

مادهٔ ۶۷۹

هر کس به عمد و بدون ضرورت، حیوان حلال گوشتِ متعلق به دیگری یا حیواناتی که شکار آنها توسط دولت ممنوع اعلام شده است را بکشد یا مسموم یا تلف یا ناقص کند، به حبس از نود و یک روز تا شش ماه یا جزای نقدی از یک میلیون و پانصد هزار ریال تا سه میلیون ریال محکوم خواهد شد.

مادهٔ ۶۸۰

هر کس بر خلاف مقررات و بدون مجوز قانونی، اقدام به شکار یا صید حیوانات و جانوران وحشی حفاظت شده نماید، به حبس از سه ماه تا سه سال و یا جزای نقدی ازیک و نیم میلیون ریال تا هیجده میلیون ریال محکوم خواهد شد.(۱)

مقررات شکار

۱. شرایط و مقررات شکار و صید در مناطق حفاظت شده، هر سال از طرف سازمان تعیین و اعلام خواهد شد.

ص: ۴۹

۱- قانون مجازات اسلامی، جهانگیر منصور، چ ۴۳، سال۱۳۸۵،ص۱۸۶.

۲. حقوق و تکالیف دارندگان پروانه قرق های اختصاصی از طرف شورای عالی حفاظت محیط زیست تعیین می شود.

۳. شروع به شکار جانوران وحشی، بر خلاف مقررات این قانون، قابل تعقیب و مجازات می باشد و مرتکب به حداقل مجازاتِ مقرر، محکوم خواهد شد.

۴. پروانه های شکار و صید مذکور در قانون به صورت پروانه های عادی و ویژه و انتفاعی صادر می گردد.

۵. پروانه عادی شکار و صید، برای مواردی است که مشمول محدودیت ها و ممنوعیت های چهارگانه زیر نباشد:

الف: محدودیت و ممنوعیت زمانی (فصول و ساعات)؛

ب: محدودیت و ممنوعیت مکانی (پارک ملی- منطقه حفاظت شده و قرق اختصاصی)؛

ج: محدودیت و ممنوعیت نوعی (حیوانات حمایت شده)؛

د: محدودیت و ممنوعیت طریقی (انواع اسلحه و مهمات و طرق و وسایل).

۶. پروانه های عادی بر حسب درخواست، به متقاضیان شکار پستانداران و پرندگان و خزندگان وحشی و

آبزیان قابل صید برای یک یا چند دسته یا مجموع آنها صادر می گردد. شکار در مناطق حفاظت شده و قرق اختصاصی و همچنین شکار حیوانات حمایت شده با پروانه عادی ممنوع است.

۷. برای شکار در پارک های ملی و مناطق حفاظت شده و قرق اختصاصی و همچنین شکار حیوانات حمایت شده، پروانه ویژه صادر می گردد.

۸. پروانه های انتفاعی بر حسب مورد برای شکار و صید که جنبهٔ حرفه ای یا کسب یا تجارت داشته باشد و همچنین برای پرورش و تکثیر و خرید و فروش و صدور حیوانات قابل شکار و صید و اجزای آن صادر می شود.

۹. منظور از حیوانات حمایت شده، جانوران وحشی هستند که در شُرف تکثیر یا در مَعرض خطر و یا نادر و نافع باشند.

۱۰. هر کس مرتکب اعمال زیر شود به جزای نقدی از یکصد هزار ریال (۰۰۰/۱۰۰) تا یک میلیون ریال (۰۰۰/۰۰۰/۱) یا حبس از یک تا ۶ ماه محکوم می شود .

* شکار و صید جانوران وحشی عادی بدون پروانه؛

* شکار و صید بیش از میزان مندرج در پروانه و یا خلاف مقررات و خارج از محل های مندرج در پروانه؛

*. حمل، عرضه، فروش و صدور جانوران وحشی بدون

کسب پروانه یا مجوز از سازمان؛

۱۱. هر کس مرتکب اعمال زیر شود به جزای نقدی از یک میلیون و پانصد هزار (۰۰۰/۵۰۰/۱) ریال تا سه میلیون (۰۰۰/۰۰۰/۳) ریال یاحبس از ۹۱ روز تا ۶ ماه محکوم می شود:

* شکار و صید در فصول و ساعات ممنوع مقرر؛

* مبادرت به شکار و صید در مناطق ممنوع و یا خلاف محدودیت ها و ممنوعیت هایی که سازمان در حدود اختیارات قانونی خود تعیین و آگهی کرده است و شکار غیر مجاز در قرق های اختصاصی؛

*. شکار و صید با وسایل و از طرق غیر مجاز.

۱۲. هرکس مرتکب اعمال زیر شود به مجازات حبس از سه ماه تا سه سال و یا به جزای نقدی از یک میلیون و پانصد هزار ریال (۰۰۰/۵۰۰/۱) تا هجده میلیون ریال (۰۰۰/۰۰۰/۱۸) محکوم می شود:

۱۳· شکار و صید جانوران وحشی حمایت شده بدون داشتن پروانه ویژه؛

۱۴· شکار و صید در مناطق حفاظت شده و پناهگاه های حیات وحش بدون تحصیل پروانه ویژه و صید غیر مجاز در رودخانه های حفاظت شده.

۱۵. هر کس مرتکب اعمال زیر شود به مجازات حبس

ص: ۵۲

از ۹۱ روز تا سه سال یا جزای نقدی از یک میلیون و هشتصد هزار (۰۰۰/۰۰۰/۱۸) ریال تا بیست میلیون ریال(۰۰۰/۰۰۰/۲۰) و در صورت تکرار به هر دو مجازات محکوم می شود:

* شکار جانوران وحشی کمیاب و در معرض خطر انقراض؛ از قبیل: جبیر، گورخر، گوزن زرد ایرانی، یوز پلنگ، تمساح(کروکودیل)، هوبره و میش مرغ.

* شکار در پارکهای ملی؛

* شکار، صید و یا کشتار جانوران وحشی با استفاده از سموم و مواد و امثال آن و شکار به صورت تعقیب با استفاده از وسیله نقلیه موتوری و همچنین کشتار آنان به طریق جرگه و محاصرهٔ دسته جمعی؛

* ایجاد یا فراهم کردن مقدمات سوزی در پارک های ملی و آثار طبیعی ملی و مناطق حفاظت شده یا پناهگاه های حیات وحش بر اثر بی مبالاتی یا عدم رعایت مقررات محیط زیست و یا تخلف از نظامات دولتی.

۱۶. وسائل شکار و صید از قبیل نورافکن، دوربین چشمی، تور و قلاب ماهی گیری و سایر ادوات که مرتکبان اعمال یاد شده بالاـ به همراه دارند و همچنین موتور سیکلت هایی که مرتکبان اعمال بالا به طور مستقیم برای شکار مورد استفاده قرار می دهند، توسط سازمان

ص: ۵۳

توقیف و این وسائل تا خاتمه رسیدگی و صدور حکم قطعی زیر نظر سازمان به صورت امانی نگهداری شده و دادگاه پس از صدور حکم نسبت به اموال یاد شده تعیین تکلیف می کند.

۱۷. در صورت تکرار جرایم پیش بینی شده در مواد ۱۱ (شماره ۱۱) و مواد۱۲ (شماره ۱۲) این قانون مرتکب به أَشَدّ مجازات محکوم خواهد شد.

۱۸. مقامات مسوول در صورتی مبادرت به صدور یا تمدید اعتبار پروانه های حمل اسلحه شکاری می نمایند که متقاضی طبق مقررات شکار دارای پروانه معتبر شکار باشد.

وزارت دفاع و سایر مقامات صلاحیتدار به تقاضای سازمان حفاظت محیط زیست، پروانه های حمل اسلحه کسانی

۱۹. را که برخلاف مقررات شکار عمل نمایند، لغو خواهد نمود.(۱)

ص: ۵۴

۱- سایت سازمان حفاظت محیط زیست http://www.doe.ir/Portal/home/default.aspx و اداره کل حفاظت محیط زیست استان آذربایجان شرقی http://as.doe.ir/Portal/homehome/?۱۹۳۰۹۴/

ممنوعیتهاومحدودیتها(زمانی، طریقی، نوعی، کمی و کیفی):

فصول و ساعات زمانی:

شکار حیوانات زیر در فصول وساعات ذیل با پروانه عادی ممنوع است:

۱. کلیه پستانداران وپرندگان و خزندگان قابل شکار از اول فروردین تا پایان خردادماه، به استثناء جانوران زیانکار، آن هم فقط در مزارع و باغات و موسسات دامداری و تکثیر مصنوعی حیوانات؛

۲. کلیه پستانداران و پرندگان و خزندگان قابل شکار و آبزیان قابل صید، به استثناء جانوران زیانکار، از یک ساعت بعد از غروب آفتاب تا یک ساعت قبل از طلوع آفتاب؛

۳. کبک، چیل، تیهو از اول بهمن تا پایان مرداد؛

۴. پرندگان کوکر از قبیل با قرقره و قل قویرق از اول فروردین تا اول شهریور؛

۵. انواع مرغابی و غاز از اول فروردین تا پایان شهریور.

روش و وسایل ممنوعه (طریقی)

شکار و صید با طرق و وسایل زیر ممنوع است:

۱. شکار با اسلحه خودکار (مسلسل) و تفنگ های گلوله زنی نیمه خودکار (بند الف ماده ۵مصوبه۱)

۲. استفاده از تفنگ های سَرِپُر و هر گونه اسلحه ای که کالیبر آن از شش میلیمتر یا ۲۴۰ انگلیسی کمتر باشد (از جمله انواع تفنگ های خفیف کالیبر ۲۲) و همچنین استفاده از کالیبر ۱۲- ۴۱۰- ۱۶- و ۲۰ استعمال فشنگ ساچمه و چهار پاره برای شکار کل و بز، قوچ و میش، خرس و پلنگ؛

۳. استفاده از تفنگ ساچمه زنی و فشنگ گلوله(تک گلوله)برای شکار پستانداران وحشی، به استثناء خوک وحشی ،خرگوش و تشی؛

۴. استفاده از انواع تفنگ های خفیف برای شکار پستانداران وپرندگان وحشی؛

۵. شکار پستانداران وحشی از طریق کومه و امثال آن به طور کلی وهمچنین ایجاد و استفاده از کومه برای شکار پرندگان وحشی در کنار چشمه ها وآبشخورها تا شعاع ۲۰۰ متر؛

۶. شکار از طریق استعمال هر گونه سموم و مواد مخدر و منفجره؛

۷. بستن سد و کلهام در مسیر رودخانه برای صید و صید به این طریق؛

۸. شکار از طریق استعمال هر گونه تله و دام و تور جز برای مرغابی؛

ص: ۵۶

۹. استعمال هر گونه تله و دام و تور برای صید ماهی و شکار بلدرچین با پروانه عادی؛

۱۰. شکار مرغابی و سایر پرندگان آبی با تور هوایی؛

۱۱. تعقیب و شکار پرندگان آبی با قایق موتوری و دام؛

۱۲. تعقیب و شکار جانوران وحشی با وسایل نقلیه موتوری؛

۱۳. شکار پستانداران قابل شکار (وحشی)از طریق جرگه؛

۱۴. شکار و صید از طریق تخریب آبشخور و چشمه؛

۱۵. صید از طریق ایجاد میدان مغناطیسی و جریان برق به هر یک از وسایل مولد برق.

ممنوعیت ومحدودیتهای نوعی، کیفی وکمی

اشاره

۱. زنده گرفتن جانوران وحشی (قابل شکار) بدون تحصیل پروانه ویژه ممنوع است؛

۲. از بین بردن یا برداشتن تخم پرندگان وحشی، ممنوع است؛

۳. تیر اندازی و شکار از داخل جاده های شوسه و اصلی تا حریم پنجاه متر از هر طرف آن ممنوع است؛

۴. زنده گیری بازها وپرندگان شکاری به هر شکل و به هر حالت ممنوع است؛

۵. حداکثر تعداد مجاز شکار پرندگان وحشی غیر حمایت شده در هر مسافرت شکار شش عدد می باشد. به توضیحات پشت پروانه توجه شود.

چه کسانی و درچه زمانی میتوانند به شکار درطبیعت بپردازند؟

صید وشکار جانوران وحشی مستلزم رعایت برخی قوانین زیست محیطی است و در ساعات و فصول مناسب جهت حفظ تعادل زنجیره های غـذایی و توسـعه پایـدار به علاقمندان اعلام می شود. در ذیل به برخی قوانین جهت اقدام به شـکار بطور خلاصـه اشاره می گردد:

۱. داشتن مجوز حمل سلاح از سازمان های ذیربط؛

۲. سلاح نباید از نوع خودکار (مسلسل) و تفنگ های گلوله زنی نیمه خودکار باشد؛

۳. تهیه دفترچه و پروانه شکار و صید از اداره کل حفاظت محیط زیست استان؛

۴. اقدام به شکار در فصول مجاز که توسط سازمان حفاظت محیط زیست اعلام می شود؛

۵. اقدام به شکار در مناطق آزاد که توسط سازمان حفاظت محیط زیست اعلام می شود؛

۶. اقدام به شکار پرندگان و حیوانات مجاز که معمولا پشت پروانه های متقاضیان درج می شود؛

۷. اقدام به شکار به تعداد مجاز که در موقع صدور پروانه به متقاضیان اعلام می شود.(۱)

۱- سازمان حفاظت محیط زیست http://www.doe.ir/portal/home/?generaltext/۱۸۳۳۲۸/۱۸۳۳۳۰

فصل دوم: احکام ذبح

اشاره

ص: ۵۹

شرایط سر بریدن

اشاره

همه شـرایطی که برای ذبـح حیوانـات وجود دارد، ماننـد مسـلمان بودن ذبـح کننـده، روبه قبله بودن حیوان، بریـدن چهار رگ مخصوص (اوداج اربعه)، در ذبح پرندگان وجود دارد.(۱)

شرایط سر بریدن حیوانات و پرندگان عبارت است از:

* کسـی که سر حیوان را می برد، چه مرد باشد چه زن، باید مسلمان باشد. بچه مسلمان هم اگر ممیز باشد، یعنی خوب و بد را بفهمد، می تواند سر حیوان را ببرد؛

* سر حیوان را با چیزی ببرند که از آهن باشد؛(۲)

ص: ۶۱

۱- استفتاء،آیت الله شبیری زنجانی، به شماره ۶۷۵۴، آیت الله مکارم به شماره ۹۳۰۶۱۳۰۱۷۹ .

۲- آیت الله زنجانی: لازم نیست سر حیوان را با چیزی ببرد که از جنس آهن باشد. توضیح المسائل، ص۵۶۵، مسأله۲۶۰۳.

* در موقع سر بریدن، جلوی بدن حیوان رو به قبله باشد؛

* وقتی می خواهد سر حیوان را ببرد یا کارد به گلویش بگذارد، به نیّت سر بریدن، نام خدا را ببرد و همین قدر که بگوید، «بسم اللّه» کافی است؛

* حیوان بعد از سر بریدن حرکتی بکند. اگر چه مثلًا چشم یا دم خود را حرکت دهد، یا پای خود را به زمین زند که معلوم شود زنده بوده است.(۱)

کیفیت ذبح پرندگان

ذبح پرندگان، خواه کوچک باشند یا بزرگ، همانند ذبح حیوانان است که باید چهار رگ مخصوص آن را بِبُرند. امام صادق(علیه السّلام) درباره ذبح فرمود: ذبح (حیوانات و پرندگان)، بریدن حلق است. (۲) امام باقر(علیه السّلام) نیز فرمود: حیوانی را که از محل ذبحش (محل بریدن رگ ها در گلو)، ذبح نشود، نخور.(۳)

۱- توضیح المسائل مراجع ، ج ۲، مسأله ۲۵۹۴، ص ۵۷۳ و توضیح المسائل، آیت الله وحید، ص۵۳۷ ،مسأله۲۶۵۸.

۲- قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (علیه السّلام) وَ الذَّبْحُ فِی الْحُلْقُوم. (تهذیب الأحکام (تحقیق خرسان)، ج ۹، ص۵۳).

۳- أَبِی جَعْفَرٍ (علیه السّلام) فِی حَدِیثٍ قَالَ: وَ لَا تَأْكُلْ ذَبِیحَهً لَمْ تُذْبَحْ مِنْ مَذْبَحِهَا. (وسائل الشیعه، ج ۲۴ ، ص۱۲).

*مسأله: دستور سربریدن حیوان آن است که چهار رگ بزرگ گردن آن را از پایین برآمدگی زیر گلو به طور کامل ببرند و اگر آنها را بشکافند کافی نیست. و آن چهار رگ عبارتند از: «حلقوم» که مجرای تنفّس حیوان است و «مری» که زیر حلقوم است و مجرای غذای حیوان است و دو رگ خونی کُلفتی که دو طرف حلقوم است و به آنها «ودج» گفته می شود.(۱)

سؤال: محل دقیق سر بریدن پرندگان (مرغ) در کجای گردن می باشد؟ آیا صرف بریدن رگ های اصلی در هر منطقه گردن، مجاز می باشد؟

جواب: باید چهار رگ موجود در گردن بریده شود و آن مهره ای که که در گردن است بعد از بریدن رگ ها در طرف سر واقع شود.(۲)

تفاوت ذبح پرندگان وحشی و اهلی

(اهلی با سربریدن ، وحشی با شکار)

پرندگان دو دسته اند:

۱. وحشی، مثل کبک و قرقاول؛

۱- توضیح المسائل مراجع ، ج ۲، مسأله۲۵۹۱، ص ۵۷۱ و توضیح المسائل، آیت الله وحید، ص۵۳۷، مسأله ۲۶۵۵.
۲- استفتائات آیت الله سیستانی ، سر بریدن حیوانات ، نرم افزار فقه اهل بیت (علیهم السّلام) .

۲. اهلی، مثل مرغ و کبوتر.

اگر شـرایط شـکار با اسـلحه رعایت شود و پرنده وحشـی را با اسـلحه شـکار کنند و پرنده بر اصابتِ تیر بمیرد، حلال است؛ امّا پرنده اهلی مثل مرغ خانگی را حتماً باید با چاقو سر بریده و ذبح کنند، تا حلال شود و با شکار کردن حلال نمی شود.

*مسأله: حیوان حلال گوشت وحشـی، مانـنـد آهو، اگر با دسـتوری شـرع، آن را شـکار کـنـنـد، پاک و حلال است؛ ولی حیوان حلال گوشت اهلی، مانند مرغ خانگی، با شکار کردن پاک و حلال نمی شود.(۱)

*مسـأله: حیوان «و یـا پرنـده» حلاـل گوشتی که اهلی بوده امـا بعـداً وحشـی شـده، با شـکار کردن، پاک و حلال می شود؛ اما حیوان حلاـل گوشتی وحشـی، که به واسـطه تربیت کردن، اهلی شـده، بـا شـکار پاک و حلال نمی شود؛ مگر آن که آن را با چاقو سر بریده و ذبحش کنند.(۲)

ابزار ذبح

حکم اولیه وسیله مورد استفاده برای ذبح (چاقو) این

ص: ۶۴

۱- توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۵۶۹، مسأله ۲۵۸۴ و توضیح المسائل، آیت الله وحید، ص ۵۳۵، مسأله۲۶۴۸.
۲- همان.

است که بایـد از جنس آهن باشـد؛ امـا اگر آهن پیـدا نشود – و ناچـار در ذبـح باشـیم- می توان با هر چیز تیزی (مثل شـیشه و سنگ) ذبح را انجام داد. امام باقر(علیه السّـلام) درباره ذبح دام با وسائل غیر آهنی فرمود: هرگاه برای ذبح حیوان مُضطرّ شدی و چاقوی آهنی پیدا نکردی، حیوان را با سنگ ذبح کن. (۱)

*مسأله: سـر حیوان را با چیزی ببرنـد که از آهن باشد؛(۲) ولی چنان چه آهن پیـدا نشود و طوری باشـد که اگر سـر حیوان را نبرند، می میرد، با چیز تیزی که چهار رگ آن را جدا کند مانند شیشه و سنگ تیز، می شود سر آن را برید.(۳)

سؤال: در ذبـح، یکی از شـرایطش آهن است و اگر روکش آن آهن باشـد و یـا مخلوط و از نقره و مس و دیگر فلزات باشـد، صحیح است یا نه؟

جواب: باید فقط آهن باشد. بلی، اگر مخلوط آن که غیر آهن است به قدری کم باشد که چیزی به حساب نیاید و

۱- قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (علیه السّلام) فِی الذَّبِیحَهِ بِغَیْرِ حَدِیدَهٍ قَالَ إِذَا اضْطُرِرْتَ إِلَیْهَا فَإِنْ لَمْ تَجِدْ حَدِیدَهً فَاذْبَحْهَا بِحَجَرٍ، (کافی ، ج ۶، ص ۲۲۸).

۲- آیت الله زنجانی: لازم نیست سر حیوان را با چیزی ببرد که از جنس آهن باشد. توضیح المسائل، ص۵۶۵، مسأله۲۶۰۳.

۳- توضـیح المسائـل مراجع، ج ۲، ص۵۷۳، مسأله۲۵۹۴ و توضـیح المسائـل، آیت الله وحیـد، ص۵۳۷ ،مسأله۲۶۵۸ و توضـیح المسائل آیت الله بهجت، ص۴۱۳، مسأله۲۰۸۳.

عرفاً آهن محسوب شود اشکال ندارد.(۱)

ذبح با چاقوی استیل

امروزه در بیشتر منازل، از چاقوی إستیل برای ذبح استفاده می کنند و از آنجایی که وسیله ذبح، باید از جنس آهن باشد، عده ای در ذبح با چاقوی اسیتل تشکیک کرده اند، در حالی که بیشتر مراجع تقلید، ذبح حیوان با چاقوی استیل را جایز دانسته اند.(۲)

دفتر امام در پاسخ به این سؤال که آیا ذبح حیوانات با استیل صحیح است یا نه، بیان می کرد: «اگر عرفاً آهن بر آن صدق کند صحیح است». بی تردید، تشخیص این موضوع کار عرف عام نیست.

۱- جامع الاحکام، آیت الله صافی، ج۲، ص ۳۱۳، سؤال۲۰۰۸.

۲- استفتائات آیت الله مکارم، ج ۱، سؤال۹۶۷، ص۲۷۷ و توضیح المسائل، آیت الله زنجانی، مسأله۲۶۰۳ ، ص ۵۶۵ و آیت الله خامنه ای و آیت الله نوری همدانی، در «منتخب مناسک حج ،امام خمینی» ص ۲۶۶ و آیت الله سیستانی توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۵۷۴، ذیل مسأله۲۵۹۴ و استفتاءات آیت الله بهجت؛ ج ۴، ص۳۶۹، سؤال۵۸۶۳ و استفتاءات جدید،آیت الله تبریزی؛ ج ۱، ص۳۹۶ ، ۱۷۵۶ و جامع المسائل، آبت الله فاضل؛ ج ۱، ص۳۵۳، سؤال ۱۳۴۶. بنابر فتوای امام خمینی در استفتائات، ج۲، ص۴۹۷، سؤال ۱۰ و آیت الله صافی در جامع الأحکام، ج ۲، ص۳۱۳، سؤال۲۰۰۷، اگر به استیل، آهن گفته می شود ذبح با آن اشکالی ندارد.

مقلّدی که می خواهد با چاقوی استیل، گوسفند یا مرغی را ذبح کند، چگونه بفهمد که «آهن» بر آن صدق می کند یا نه؟ این به عهده کارشناسان است نه عرف عام.(۱)

مستحبات ذبح

چند چیز در سر بریدن حیوانات و پرندگان مستحب است:

۱. حیوان را بعد از سر بریدن، رها کنند تا پر و بال بزنند؛

۲. کسی که حیوان را می کشد، رو به قبله باشد؛

۳. پیش از کشتن حیوان، آب جلوی آن بگذارند؛

۴. کاری کنند که حیوان کمتر اذیت شود، مثلًا کارد را خوب تیز کنند و با عجله، سر حیوان را بِبُرند.(۲)

پیامبر اکرم(صلّی الله علیه و آله) فرمود: خداونـد احسان در همه کارها را برشـما لازم شـمرده است. زمانی که حیوانی را ذبح می کنید نیکو ذبح را انجام دهید و کارد را تیز کنید و حیوان را زود راحت کنید.(۳)

۱- مجله فقه اهل بیت (علیهم السّلام) (فارسی)، ج ۴۱، ص ۱۷۱.

۲- توضیح المسائل ، امام خمینی ، مسأله ۲۴۷۰، ص ۵۴۶؛ الروضه البهیه فی شرح اللمعه الدمشقیه (ط - الحدیثه)، کتاب الصید و الذباحه، مستحبات الذبیحه و مکروهاته، ج ۷، ص ۲۳۰.

۳- أَنَّ النَّبِیَّ ص قَالَ: إِنَ اللَّهَ کَتَبَ عَلَیْکُمُ الْإِحْسَانَ فِی کُلِّ شَیْ ءٍ ۰۰۰۰ إِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الذِّبْحَهَ وَ لْیُحِدَّ أَحَدُکُمْ شَفْرَتَهُ وَ لْیُرِحْ ذَبِیحَتَهُ. (بحار الانوار، ج۶۲، ص ۳۱۵).

مکروهات ذبح

چند چیز در کشتن حیوانات و پرندگان مکروه است:

۱. کارد را پشت حُلقوم فرو کنند و به طرف جلو بیاورند تا حُلقوم از پشت آن بریده شود؛

۲. در جایی حیوان را سر ببرند که حیوان دیگر آن را ببیند؛

۳. در شب یا قبل از ظهر روز جمعه سر حیوان را ببرند، ولی در صورت نیاز، عیبی ندارد؛

۴. خود انسان، چهار پایی را که پرورش داده است، ذبح کند؛

۵. پیش از بیرون آمدن روح، پوست حیوان را جدا کنند؛

۶. پیش از بیرون آمدن روح، سر حیوان را از بدنش جدا کنند، ولی اگر از روی غفلت یا به واسطه تیز بودن کارد، بی اختیار سر حیوان جدا شود مکروه نیست؛

۷. پیش از آن که روح از بدن حیوان بیرون رود، عمداً مغز حرام را که در تیره پشت است و از مهره های گردن تا دم حیوان امتداد دارد، ببرند.(۱)

امام صادق(علیه السّلام) فرمود: هنگام ذبح و قبل از مردن حیوان، نخاع آن را قطع

۱- توضیح المسائل ، امام خمینی ، مسأله ۲۴۷۱، ص ۵۴۶.

نکنید و پس از مرگش این کار را انجام دهید.(۱)

از امام صادق(علیه السّلام) سؤال شد: شخصی در حال ذبح پرنده ای، سر آن را جدا کرد؛ آیا از گوشت آن بخورد؟ امام صادق(علیه السّلام) فرمود: بله، بخورد؛ اما در حال ذبح، عمداً سر آن را جدا نکن (بلکه پس از سرد شدن بدن، یا خروج روح، سر آن را جدا کن)(۲)

پیامبر اسلام(صلّی الله علیه و آله) فرمود: ذبح کردن و ریختن خون در روز جمعه، قبل از نماز (نمازجمعه) مکروه است؛ مگر آن که از باب ضرورت باشد.(۳)

ابان بن تغلب گفت: از امام سجاد(علیه السّلام) شنیدم که به غلامانش فرمود:

شب ها، ذبح (حیوان یا پرنده) نکنید تا این که طلوع فجر شود؛ چون خدا شب را آرامش برای هر چیزی قرار داد.

۱-قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (علیه السّلام) لَا تَنْخَعِ الذَّبِیحَهَ حَتَّی تَمُوتَ فَإِذَا مَاتَتْ فَانْخَعْهَا.(کافی، ج ۶، ص۲۲۹).

۲- أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السّلام) أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ ذَبَحَ طَیْراً فَقَطَعَ رَأْسَهُ أَ یُؤْکَلُ مِنْهُ قَالَ نَعَمْ وَ لَکِنْ لَا یَتَعَمَّدْ قَطْعَ رَأْسِهِ. (وسائل الشیعه، ج۲۴، ص ۱۸).

۳- أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السّلام) قَالَ: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلّی الله علیه و آله)یَکْرَهُ الذَّبْحَ وَ إِرَاقَهَ الدَّمِ- یَوْمَ الْجُمُعَهِ قَبْلَ الصَّلَاهِ إِلَّا عَنْ ضَرُورَهٍ.(کافی، ج ۶ ، ص۲۳۶).

ابـان گفت سـؤال کردم: اگر بترسـیم حیـوان در شب بمیرد، چه کنیم؟ حضـرت(علیه السّـلام) فرمود اگر می ترسـی حیوان «در شب» بمیرد، ذبح کن.(۱)

مسلمان بودن(یکی از شرایط ذبح)

اشاره

یکی از شـرایط ذبح، مسلمان بودن ذبح کننده است. حضرت علی(علیه السّلام) فرمود: هر کس که نماز بخواند و روزه بگیرد، اگر هنگام ذبح نام خدا را ببرد، حیوانی که ذبح کرده حلال است.(۲)

*مسأله: بنابر فتوای مشهور مراجع تقلید، ذبح اهل سنت، حلال است.(۳)

سؤال: ذابحی که در اسم مسلمان است و رفتارش به

۱- أَبَـانِ بْنِ تَغْلِبَ قَالَ سَـمِعْتُ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَـیْنِ (علیه السّـلام) وَ هُوَ یَقُولُ لِغِلْمَانِهِ لَا تَـذْبَحُوا حَتَّی یَطْلُعَ الْفَجْرُ فَإِنَّ اللَّهَ جَعَلَ اللَّیْلَ سَکَناً لِکُلِّ شَیْ ءٍ قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ فَإِنْ خِفْنَا فَقَالَ (علیه السّلام) إِنْ خِفْتَ الْمَوْتَ فَاذْبَحْ. (کافی، ج ۶ ، ص۲۳۶).
۲- أَبِی جَعْفَرٍ (علیه السّـلام) قَالَ: قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ(علیه السّلام): ذَبِیحَهُ مَنْ دَانَ بِکَلِمَهِ الْإِسْلَامِ وَ صَامَ وَ صَلَّی لَکُمْ حَلَالٌ إِذَا ذَکَرَ اسْمَ اللَّهِ تَعَالَی عَلَیْهِ. (وسائل الشیعه، ج۲۴، ص ۶۷).
۳- نرم افزار فقه اهل بیت(علیه السّلام)، آیت الله خامنه ای، احکام صید، ذبح و شکار حیوانات، سؤال۱۲۰۵ ، استفتائات جدید، آیت الله مکارم، ج۲، ص۴۱۰، مسأله ۱۱۹۲، سایت آیت الله سیستانی، احکام ذبح، سؤال ۴۱، استفتاء پیامکی،آیت الله شبیری زنجانی و استفتائات، آیت الله تبریزی ره، ج۲، ص۳۹۰، سؤال۱۶۱۳.

هیچ وجه منطبق با دستورات اسلام نیست، یعنی حتّی شهادتین را بلد نیست، آیا ذبح او صحیح است؟

جواب: اگر به یگانگی خدا و نبوّت پیامبر اسلام (صلّی الله علیه و آله) اعتقاد دارد، ذبیحه او با رعایت شرایط شرعیه دیگر حلال است؛ هرچند در انجام عبادات و وظایف اسلامی، مُقصّر باشد.(۱)

*مسأله: افرادی که در ظاهر مسلماند ولی نسبت به اهل بیت عصمت و طهارت(علیهم السّلام) ،کینه و دشمنی دارند، ذبحشان همانند غیر مسلمانان مثل یهود، مسیحیت، مجوس، زردتشت، کمونیسم و ... نجس و خوردن آن ذبیحه، حرام است. (۲)

امام صادق (علیه السّلام) فرمود: ذبیحه ناصبی(دشمن اهل بیت (علیهم السّلام)) حلال نیست.(۳)

۱- استفتائات جدید، آیت الله مکارم، ج ۲، ص ۴۰۸، سؤال۱۱۸۵.
۲- جامع المسائل، آیت الله فاضل، ج ۱، ص ۳۵۹، سؤال ۱۳۶۹. استفتاء از آیت الله نوری همدانی از نرم افزار فقه اهل بیت (علیهم السّلام) ، احکام شکار و ذبح حیوانات ، سؤال ۷۹۷. استفتاء پیامکی، آیت الله خامنه ای و آیت الله نوری همدانی، توضیح المسائل، آیت الله بهجت، ص ۴۱۳، مسأله۲۰۸۳، توضیح المسائل آیت الله زنجانی، ص۵۶۵، مسأله۲۶۰۳، سایت آیت الله سیستانی، احکام ذبح ،سوال ۳۲. توضیح المسائل آیت الله مکارم، مسأله ۲۲۲۳، ص۴۳۱.
۳- أَبِی بَصِیرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السّلام) یَقُولُ ذَبِیحَهُ النَّاصِبِ لَا تَحِلُ. (وسائل الشیعه، ج ۲۴، ص ۶۷).

و در روایتی دیگر فرمود: از ذبیحه یهودیان و مسیحیان نخور.(۱)

استفتاء:

سؤال: افرادی که نسبت به اهل بیت(علیهم السّلام) منافق هستند و نزد ما معلوم هستند، ذبیحه آنها حلال است ؟

جواب: اگر شخص اعلان عداوت به اهل بیت(علیهم السّلام) نکند، محکوم به کفر نیست؛ ولی اگر اعلان کرد، کافر و نجس است و ذبیحه او حرام است.(۲)

ذبح افرادی که معروف به غلوند

اشاره

عده ای از مسلمانان با خروج از اعتدال و فرو رفتن در گودال غلو و افراط، از راه مستقیم خارج شده و حضرت علی(علیه السّلام) را خدا پنداشته اند. آنان اگر حیوانی را ذبح کنند، خوردن آن حیوان حرام است.(۳)

استفتاء:

س: ذبح کسانی که به علی اللهی معروفند چه حکمی دارد؟

ص: ۷۲

۱- قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (علیه السّلام) لَا تَأْكُلْ مِنْ ذَبَائِحِ الْيَهُودِ وَ النَّصَارَى. (کافی، ج۶، ص ۲۴۰).

۲- سایت آیت الله سیستانی، احکام ذبح، سؤال ۳۶.

۳- توضیح المسائل، آیت الله بهجت، شرایط ذبح، ص۴۱۳، مسأله۲۰۸۳؛ توضیح المسائل، آیت الله وحید، ص۵۳۷، مسأله۲۶۵۸؛ توضیح المسائل،آیت الله زنجانی، ص۵۶۸، مسأله ۲۶۱۰.

ج: اگر شهادتین را می گویند و متوجه به لوازم مذهب خود نیستند- که عوام آنها این طور می باشند- در این صورت، ذبح آنها حلال است؛(۱) اما اگر معتقد به الوهیت آن حضرت باشند یا منکر ضروری دین باشند به نحوی که مستلزم تکذیب رسالت باشد، کافر و نجس اند و ذبح آنها حرام است.(۲)

کندن سر پرنده با دست

*مسأله:اگر قبل از بریدن چهار رگ گردن (ذبح شرعی) اقدام به کندن سر پرنده کرده باشد ذبیحه اش حرام(۳) و گوشتش نجس می باشد.(۴)

احکام رو به قبله بودن

آنچه در تعین قبله، بسیار ضروری است پرنده را نباید عمداً بر خلاف قبله ذبح کرد اما مواردی پیش بیاید که به خاطر ندانستن حکم شرعی، ذبیحه را، پشت به قبله، ذبح می کنند و پس از ذبح، متوجه تعیین قبله می شوند. که این

۱- استفتاء از آیت الله نوری همدانی، نرم افزار فقه اهل بیت (علیهم السّلام) ، احکام شکار و ذبح حیوانات، ،سؤال ۸۰۰.

۲- سایت آیت الله سیستانی، احکام ذبح.

۳- استفتائات آیت الله مکارم، ج ۱، ص ۲۷۸، سؤال ۹۸۶.

۴- استفتاء از سایت آیت الله زنجانی، سؤال ۸۷۳۶.

اشتباهات در وقت شکار(بخاطر تعجیل در ذبح و عدم حرام شدن ذبیحه) امری طبیعی است. یکی از اصحاب امام باقر (علیه السّلام) گفت: از حضرت (علیه السّلام) سؤال کردم: شخصی به خاطر جهل به مسأله حیوان(یا پرنده ای) را، پشت به قبله ذبح کرد؟ چه صورت دارد؟ حضرت (علیه السّلام) فرمود: از گوشت آن بخور، سؤال کردم اگر یادش باشد و بسوی قبله ذبح نکرد، چه صورت دارد؟ حضرت (علیه السّلام) فرمود از گوشت آن نخور. (۱)

امام باقر (علیه السّلام) به یکی از اصحابش فرمود: اگر خواستی دام را ذبح کنی، روی دام را به سمت قبله کن. (۲)

ممکن است افرادی که در وقت شکار، به جنگل یا صحرا می روند به خاطر نداشتن قبله نما، قبله را گم کرده و نتوانند تشخیص دهند که پرنده شکار شده را در کدام جهت، ذبح

۱- مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (علیه السّلام) عَنْ رَجُلٍ ذَبَحَ ذَبِیحَةً فَجَهِلَ أَنْ یُوَجِّهَهَا إِلَی الْقِبْلَهِ قَالَ کُلْ مِنْهَا فَقُلْتُ لَهُ فَإِنَّهُ لَمْ یُوَجِّهْهَا قَالَ فَلَا تَأْکُلْ مِنْهَا (کافی، ج ۶، ص۲۳۳).
۲- أَبَا جَعْفَرٍ (علیه السّلام)... لَا تَأْکُلْ مِنْ ذَبِیحَهٍ مَا لَمْ یُذْکَرِ اسْمُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَیْهَا ...إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَذْبَحَ فَاسْتَقْبِلْ بِذَبِیحَتِکَ الْقِبْلَهَ.(کافی، ج ۶، ص ۲۳۳، ح ۱).

کننـد که این دسـته از افراد سـزاوار است، یـا قبله نمـا به همراه خود داشـته باشـند و یـا از طریق آفتاب و غیره ... بتواننـد قبله را تشخیص دهند تا در وقت ذبح، برای تشخیص قبله با مشکل مواجه نشوند.

* مسأله: منظور از رو به قبله بودنِ جلوی بدنِ حیوان، این است که در موقع سـر بریدن، صورت(گلو)، دست، پا و شکم پرنده، رو به قبله باشد.(۱)

* مسأله: انحراف ذبیحه از قبله تا به مقداری که عرفاً آن را رو به قبله بگویند، کافی است.(۲)

* مسأله: در هنگام ذبح، رو به قبله بودنِ ذبح کننده (فردی که سر پرنده را می بُرد) شرط نیست،(۳)ولی مستحب است.(۴)

* مسأله: اگر عمداً حیوان را رو به قبله نکند و سر بِبُرد،

۱- توضیح المسائل مراجع ، ج ۲، ص ۵۷۴، ذیل مسأله۲۵۹۴.
۲- استفتائات جدید آیت الله مکارم، ج۲، ص۴۱۱، سؤال۱۱۹۶. استفتاء،آیت الله زنجانی، به شماره ۸۷۳۰،
۳- سایت آیت الله سیستانی، احکام ذبح، سؤال۱۳، استفتاء،آیت الله زنجانی، به شماره۸۷۲۹،
۴- اسـتفتائات جدیـد آیت الله مکارم، ج۲، ص۴۱۱، سؤال ۱۲۰۰ و آیت الله صـافی و آیت الله سیسـتانی و آیت الله میرزا جـواد تبریزی، توضیح المسائل مراجع، ج۲،ص ۵۷۵، مسأله۲۵۹۴.

حیوان حرام می شود.(۱)

*مسأله: اگر قبله را فراموش کنـد یا مسأله را نداند یا قبله را اشـتباه کند یا نداند قبله کدام طرف است یا ' نتواند حیوان را رو به قبله کند و سر بِبُرد اشکال ندارد.(۲)

*مسأله: کسـی که یقین به سـمت قبله ندارد اگر بخواهد غیر از نماز، کاری کند که باید رو به قبله انجام گیرد مثلًا بخواهد سـر حیوانی را ببرد باید به گمان عمل نماید و اگر گمان ممکن نیست به هر طرف که انجام دهد صحیح است.(۳)

* مسأله: در موقع سـربریدن، حیوان رو به قبله باشد پس اگر نشسـته یا ایسـتاده باشد رو به قبله بودن آن همانند رو به قبله بودن انسان در نماز است؛ و اگر حیوان بر طرف راست یا چپ خوابیده باشد باید محلّ بریدن و شکم حیوان رو به قبله باشد.(۴)

۱- توضیح المسائل مراجع ، ج ۲، مسأله ۲۵۹۴،ص۵۷۳ و توضیح المسائل، آیت الله وحید خراسانی، ص ۵۳۸، مسأله۲۶۵۸.

۲- توضیـح المسائل مراجع ، ج ۲، مسأله ۲۵۹۴،ص۵۷۳ و توضیـح المسائل، آیت الله وحیـد خراسانی، ص ۵۳۸، مسأله ۲۶۵۸. آیت الله مکارم: اگر از روی فراموشی یا ندانستن مسأله یا اشتباه کردن قبله، حیوان را به سمتی غیر از قبله سر ببرند حرام نیست. (توضیح المسائل، آیت الله مکارم ، شرایط ذبح حیوان، مسأله ۲۲۲۳، ص ۴۳۱).

۳- توضیح المسائل آیت الله فاضل، ص: ۱۳۳، مسأله ۱۴۶.

۴- توضیح المسائل مراجع، ج۲،ص ۵۷۵، مسأله۲۵۹۴.

نام خدا (بسم اللّه گفتن)در هنگام ذبح

اشاره

قرآن کریم به مسأله نام خدا در وقت ذبح تصریح کرده، اگر پرنده ای در هنگام ذبح، نام خدا بر آن جاری نشود

از گوشت آن نباید استفاده کرد وَ لا تَأْکُلوا مِمّا لَمْ یُذْکَرِ اسْمُ اللّهِ عَلَیْه (۱)«و از آنچه نام خدا بر آن برده نشده، نخورید.»

لذا فرد ذبح کننده، در وقت ذبح، باید توجه به این ذکر الهی داشته باشد. امام باقر (علیه السّلام) به یکی از اصحابش فرمود: درصورتی که نام خدا، برای ذبیحه(حیوان یا پرنده) گفته نشود، از گوشت آن نخور. (۲)

*مسأله: وقتی می خواهد سر حیوان را ببرد یا کارد به گلویش بگذارد، به نیّت سر بریدن، نام خدا را ببرد و همین قدر که بگوید، «بسم اللّه» کافی است. (۳)

*مسأله: در وقت ذبح، اگر از روی فراموشی نام خدا را نبرد اشکال ندارد.(۴)

ص: ۷۷

۱- انعام ۱۲۱

۲- أَبَا جَعْفَرٍ (علیه السّلام)... لَا تَأْکُلْ مِنْ ذَبِیحَهٍ مَا لَمْ یُذْکَرِ اسْمُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَیْهَا ...إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَذْبَحَ فَاسْتَقْبِلْ بِذَبِیحَتِکَ الْقِبْلَهَ.(کافی، ج ۶، ص ۲۳۳، ح ۱).

۳- توضیح المسائل مراجع ، ج ۲، مسأله ۲۵۹۴،ص ۵۷۳ و توضیح المسائل، آیت الله وحید، ص۵۳۷ ،مسأله۲۶۵۸.

۴- همان.

*مسأله:اگر کسی می توانست احکام ذبح پرنده را یاد بگیرد امّا کوتاهی کرده و یاد نگرفته «جاهل به مسأله شد» و نام خداوند را در وقت ذبح بر زبان جاری نکند، آن پرنده حرام می شود.

*مسأله: اگر از روی جهل به مسأله نام خدا را نبرد، حیوان، حلال نمی شود. (۱)

آنچه که مهم است این که، نام خدا، باید بر زبان جاری شود و اگر بسم الله را در قلب بگوید کافی نیست(۲)و فرقی ندارد که نام خدا به زبان فارسی بگوید یا عربی، لذا اگر به هر زبانی بگوید کافی است(۳) و اینکه در وقت ذبح، به پخش آیات قرآن و یاد آوری ذکر خدا، اکتفا می کنند کافی نبوده و ذابح حتماً باید خودش نام خدا را بگوید(۴) حتی نوشتن نام خدا بر روی دیوار کشتارگاه، کفایت نمی کند.(۵) و زمان گفتن نام خدا (خواه با چاقو یا با دستگاه) در وقت قطع رگهاست

۱- بنابر فتوای آیت الله فاضل ره، آیت الله صافی و آیت الله سیستانی (توضیح المسائل مراجع ، ج ۲، مسأله ۲۵۹۴، ص۵۷۵.).
۲- استفتائات جدید آیت الله مکارم، ج۲،ص۴۱۳،سؤال۱۲۱۲.
۳- توضیح المسایل ، آیت الله مکارم ، مسأله ۲۲۲۳، ص ۴۳۱ و آیت الله زنجانی، مسأله ۲۶۰۳، ص۵۶۵ و استفتاء پیامکی از دفتر آیت الله خامنه ای.
۴- استفتائات جدید آیت الله مکارم، ج۱، ص ۲۷۹، سؤال۹۷۶ و سایت آیت الله سیستانی، احکام ذبح، سؤال۱۶.
۵- جامع الاحکام آیت الله صافی، ج۲، ص ۳۱۴، سؤال۲۰۱۰.

و همین که مقارنت عرفی باشد کافی است(۱)

استفتاء:

سؤال: آیا بسم اللّه گفتن اشخاص لال که قدرت بر ادای درست سخن ندارند، کافی است؟

جواب: در صورتی که دسترسی به افراد سالم نباشد، کافی است.(۲)

* مسأله: اگر در وقت ذبح، دو نفر مشترکاً بسم اللّه بگویند، بدین صورت که هر کدام نیمی از نام خدا را بگویند کافی نیست، ولی اگر هر دو بگویند کافی است.(۳) همچنین اگر نام خدا را یکی و ذبح را شخص دیگری انجام دهد باز هم کافی نیست.(۴)

نکته قابل اهیمت در ذبح با دستگاه، اینکه نام خدا را باید همان شخصِ روشن کننده دستگاه بگوید اگرچه در محل ذبح حضور نداشته باشد و اگر دیگری بگوید کافی نیست.(۵)

ذبح با دستگاه

اشاره

در بعضی از کشتارگاه ها، دستگاه هایی وجود دارد که پای مرغ را به آن بسته و سر های مرغان به طرف پایین آویزان بوده و با چرخاندن مرغ ها به محل ذبح، یک نفر آنها

۱- استفتائات جدید آیت الله مکارم، ج۲،ص۴۱۳، سؤال ۱۲۱۰ و ص ۴۱۲، سؤال۱۲۰۱.
۲- استفتائات جدید آیت الله مکارم، ج۲،۴۱۲،سؤال۱۲۰۴.
۳- استفتائات جدید آیت الله مکارم، ج۲، ص ۴۱۲، سؤال۱۲۰۲.
۴- سایت آیت الله سیستانی، احکام ذبح ، سؤال۱۴.
۵- استفتائات جدید آیت الله مکارم، ج۱، ص۲۷۹، سؤال۹۷۴.

را ذبـح می کنـد اما در کشـتار گاه های دیگر به خاطر پیشـرفت تکنولوژی، دسـتگاه هایی وجود دارد که عمل ذبـح را خودش انجام داده بـدون آنکه نیاز به فرد ذابـح باشد. سؤالی که مطرح می شود این است که آیا ذبح با این نوع از دسـتگاه ها صـحیح است یا خیر؟

*مسأله: ذبـح با دسـتگاه های امروزی (کاملاً ماشـنی)در صورت محقق شـدن همه شـرایط ذبـح مثل رو به قبله بودن، مسـلمان بودن، بسم الله گفتن و غیره ... اشکالی ندارد.(۱)

ص: ۸۰

۱- جـامع الاحکام آیت الله صافی، ج۲، ص ۳۱۳ سؤال ۲۰۰۹ و اسـتفتاء پیامکی از دفتر آیت الله خامنه ای، اسـتفتاء پیامکی از دفتر آیت الله نوری همـدانی و جامع المسائل آیت الله فاضل ره ، ج۱ ص ۳۵۵ سؤال ۱۳۵۴ و سایت آیت الله سیستانی ، احکام ذبح ، سؤال ۵ و اسـتفتائات جدید آیت الله مکارم ، ج۱،ص ۲۷۸ سؤال ۹۶۹و ۹۷۱ و اسـتفتائات جدیـد ، آیت الله تبریزی، ج ۲ ص ۳۸۸، سؤال۱۶۰۹.

استفتاء:

سؤال:اگر کسی دستگاه ذبح را روشن کرده و دیگری بتدریج، پرنده را برای ذبح به دستگاه می سپارد تا دستگاه بصورت خودکار عمل ذبح را انجام دهد، در این فرض، گفتن نام خدا(تسمیه) بر عهده چه کسی است؟ (روشن کننده دستگاه یا آویزان کننده مرغها)؟

جواب: در این فرض، گفتن نام خدا(تسمیه) بر عهده کسی است که دستگاه ذبح را روشن می کند.(۱)

*در ذبح دستگاه های خودکار، اگر ذبح بطور تدریجی انجام می گیرد برای هر مرغی بسم اللّه گفته شود امّا اگر دفعتاً چند مرغ با هم ذبح می شود برای هر دفعه، بسم اللّه بگوید.(۲)

سؤال : در کشتارگاه های صنعتی مرغ که اخیراً در بعضی

۱- استفتاء پیامکی، آیت الله خامنه ای، ۲۶/۳/۱۳۹۴

۲- جامع الاحکام، آیت الله صافی، ج۲، ص ۳۱۳، سؤال۲۰۰۹. آیت الله مکارم: اگر ماشین مرتّباً کار می کند احتیاط آن است که مرتّباً نام خدا را تکرار کنند، هر چند همراه یک بسم الله چندین حیوان ذبح شود.(استفتائات جدید، آیت الله مکارم، ج ۱، ص ۲۷۸، سؤال۹۷۳). آیت الله بهجت: اگر دستگاه همه را در یک لحظه با رعایت شرایط سر ببرد، همان یک بسم اللّه کافی است.(استفتائات آیت الله بهجت،ج۴،ص۳۶۹،سؤال۵۸۶۲) آبت الله تبریزی: چنانچه سر بریدن هر حیوان تدریجی صورت می گیرد باید برای هر یک نام خدا گفته شود- و لو یک بار یا اللّه- و اگر چند حیوان دفعه سر بریده می شود یک بار کافی است.

شهرها دایر شده است، روزانه قریب به هزار مرغ را آویزان می کنند و یک نفر مأمور بریدن سر آنها است. آیا برای بریدن سر هزار مرغ یک بار بسم اللّه بگویند، کافی است یا خیر؟

جواب: در صورتی که تدریجاً سر بریده شود، لازم است برای هر یک بسم اللّه گفته شود و اگر دفعتاً انجام گیرد، یک مرتبه کافی است.(۱)

سؤال:در ذبح با دستگاه های جدید که یک نفر کلید دستگاه را می زند و می رود، اگر به سبب قطع برق، دستگاه به کار نیفتد و پس از مدّتی (با جریان پیدا کردن برق) دستگاه روشن شود و بطور اتوماتیک حیوانات آماده را ذبح کند، آیا این گونه ذبح، صحیح است؟

جواب: در صورتی که جهات شرعیّه دیگر رعایت شود، مانعی ندارد.(۲)

تکان خوردن بعد از ذبح

پرنده ای که در حال ذبح، زنده بودنش معلوم نباشد(مشکوک باشد) باید بعد از ذبح تکانی بخورد تا اطمینان پیدا کنیم که پرنده ذبح شده، قبل از سر بریدن، زنده بوده است.

۱- جامع المسائل، آیت الله فاضل ره،(فارسی)، ج۱ ص ۳۵۵، سؤال۱۳۵۳.

۲- استفتاءات جدید ، آیت الله مکارم، ج ۲، سؤال۱۲۲۵، ص: ۴۱۵.

امام صادق(علیه السّلام) فرمود: زمانی که دُم حیوان یا پِلک چشم یا گوش حیوان تکان بخورد، این حیوان تذکیه شده است.(۱)

*مسأله: بنابر فتوای مشهور مراجع تقلید، اگر حیوان بعد از ذبح حرکتی بکند، مثلًا دُم خود را حرکت دهد یا پا به زمین بزند یا به مقدار متعارف، خون از بدن حیوان خارج شود(۲)؛

نشانه آن است که قبل از ذبح، زنده بوده است.

شوک قبل از ذبح

در زمان ما، گاه برای آسان شدن ذبح، به حیوانات شوک می دهند تا کمی بی حس شود و به راحتی یا به وسیله دستگاه ها سر آن را می برند. این کار در صورتی که حیوان بعد از شوک زنده باشد، اشکالی ندارد.(۳)

خون بعد از ذبح

*مسأله: اگر حیوان حلال گوشت را به دستوری که در

۱- أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السّلام) قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الذَّبِیحَهِ فَقَالَ إِذَا تَحَرَّکَ الذَّنَبُ أَوِ الطَّرْفُ أَوِ الْأُذُنُ فَهُوَ ذَکِیٌّ. (وسائل الشیعه،ج ۲۴،ص ۲۳).

۲- توضیح المسائل مراجع ، ج ۲، سؤال۲۵۹۴،ص ۵۷۶. آیت الله وحید: واجب است که به اندازهٔ معمول و متعارف نسبت به آن حیوان خون از بدنش بیرون آید. توضیح المسائل، ص۵۳۸، مسأله۲۶۵۸ .

۳- استفتاء پیامکی، آیت الله زنجانی، به شماره ۸۷۲۷ و استفاء پیامکی، آیت الله مکارم و آیت الله خامنه ای.

شرع معیّن شـده، سـر ببرنـد و خون آن به مقدار معمول بیرون آید، خونی که در بدنش می ماند، پاک است؛ ولی اگر به علت نفس کشیدن یا به واسطه این که سر حیوان در جای بلندی بوده، خون به بدن حیوان بر گردد، آن خون نجس است.(۱)

* مسـأله: اگر بـدن یـا لبـاس به مقـدار کمتر از درهم (که تقریباً به انـدازه یک اشـرفی می شود)(۲) به خون آلوده باشـد نمـاز خواندن با آن اشکالی ندارد.(۳)

ذبح پرنده در برابر پرنده دیگر

حیوانات رفتار خوب و بد را نسبت به خود تشخیص می دهند و دارای روح و احساس هستند. آنها نسبت به رفتاری که با سایر حیوانات نیز می شود، حساس اند بوده و از رفتار بد و کُشتن آنها رنج می کشند. در متون روایی و فقهی

۱- توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص۷۳، مسأله ۹۷ و توضیح المسائل، آیت الله وحید، ص۲۳، مسأله ۹۸.
۲- آیت الله زنجانی: آن که بـدن یا لباس او به مقـدار کمتر از درهم به خون آلوده باشـد چون قطر درهم متعارف در زمانهای سابق حداقل (۲۳) میلیمتر بوده، لازم است از این مقـدار کمتر باشـد. / آیت الله تبریزی و آیت الله بهجت و آیت الله وحیـد: به اندازهٔ بند سر انگشت سبّابه شهادت می شود / آیت الله سیستانی: به اندازه بند سر انگشت ابهام حساب شود./ فاضل: به اندازه سطح یک دو ریالی می شود.
۳- توضیح المسائل مراجع، ج۱، مسأله ۸۴۸ ،ص۴۶۹و توضیح المسائل، آیت الله وحید، ص۱۷۲، مسأله۸۵۴.

ما ذکر شده که ذبح حیوان در مقابل حیوان دیگری که این صحنه را می بیند مکروه است.(1)امیر المؤمنین (علیه السّلام) فرمود: گوسفند را در مقابل گوسفند، و شتر را در مقابل شتری که ناظر است نباید کشت.(2)

ذبح پرندگان حرام گوشت

پرندگان حرام گوشت را می توان همانند پرندگان حلال گوشت ذبح کرد الّا اینکه ذبح پرندگان حرام گوشت، تنها سبب پاک شدن گوشت، پوست، چربی و ... می گردد؛ نه باعث حلال شدن گوشت آنها.(3)

لذا خوردن و معامله کردن آنها جایز نبوده اما استفاده بردن آنها برای منافع عقلایی مثل استفاده های پزشکی یا صنعتی و غیره جایز است. نکته قابل توجه اینکه لباس نمازگزار نیز نباید از اجزاء حیوان حرام گوشت باشد.

* مسأله: حیوان حرام گوشتی را که درنده و گوشتخوار است مانند گرگ و پلنگ، عقاب(4)،اگر به دستوری که گفته

۱- مجله فقه اهل بیت علیهم السلام (فارسی)؛ ج ۴۸، ص: ۱۷۴، با اندکی تصرف.
۲- أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ (علیه السّلام) قَالَ: لَا تَذْبَحِ الشَّاةَ عِنْدَ الشَّاةِ وَ لَا الْجَزُورَ عِنْدَ الْجَزُورِ وَ هُوَ یَنْظُرُ إِلَیْهِ (وسائل الشیعه ،ج ۲۴، ص۱۶).
۳- فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت (علیهم السّلام) ؛ج ۲، ص ۲۵۶، با اندکی تصرف و استفتاء پیامکی،آیت الله زنجانی، پاسخ شماره ۸۹۸۱.
۴- واژه عقاب در استفتاء پیامکی آیت الله زنجانی، شماره ۸۹۸۱ و همچنین آیت الله مکارم و آیت الله سیستانی بیان شده است. بنابر فتوای آیت الله سیستانی: حیوانات کوچکی که در داخل زمین لانه داشته و خون جهنده دارند مانند موش و موش خرما، با سر بریدن یا شکار کردن با اسلحه، گوشت و پوست آنها پاک نمی شود بر خلاف سایر حیوانات حرام گوشت مثل فیل، خرس، بوزینه.

می شود سر ببرند یا با تیر و مانند آن شکار کنند پاک است، ولی گوشت آن حلال نمی شود.(۱)

* مسأله: چیزی که خوردن آن حرام است، خرید و فروش آن برای خوردن جایز نیست؛ هر چند خریدار، خوردن آن را حلال بداند؛ ولی اگر غیر از خوردن، منافع عقلائی حلال، مثل استفاده های پزشکی یا صنعتی ... و مانند آن داشته باشد، خرید و فروش آن به قصد مزبور اشکال ندارد.(۲)

* مسأله: خرید و فروش پرنده شکاری به جهت آن که منفعت حلال دارد، صحیح است. (۳)

* مسأله: لباس نمازگزار باید از حیوانِ حرام گوشت نباشد(حتی بعد از ذبح)(۴) و اگر مویی از آن هم، همراه

۱- توضیح المسائل مراجع،ج ۲، ص۵۷۰، مسأله۲۵۸۸ و توضیح السمائل، آیت الله وحید، ص۵۳۶، مسأله۲۶۵۲.
۲- أجوبه الاستفتاءات (فارسی)، آیت الله خامنه ای، ص۲۴، سؤال ۱۰۹۲.
۳- استفتاءات (بهجت)، ج ۳، ص۲۰۳، سؤال ۴۰۳۶؛ فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت (علیهم السّلام) ، ج ۲، ص۲۵۷.
۴- استفتاء پیامکی،آیت الله زنجانی، پاسخ شماره ۸۹۸۱.

نمازگزار باشد، نماز او باطل است.(۱)

خرافات (مالیدن خون به ماشین، منزل و غیره...)

قرآن، ملاک در قُرب اعمال را نیت می داند و تصریح می کند که گوشت و خون قربانی، سبب قرب إلی الله نمی باشد: «لَنْ یَنالَ اللَّهَ لُحُومُها وَ لا ـ دِماؤُها وَ لکِنْ یَنالُهُ التَّقْوی مِنْکُمْ »(۲)؛ «هرگز گوشت هایشان وخون هایشان به خدا نمی رسد، بلکه تقوای شما به او می رسد.»

این تعبیر که خون آنها نیز به خدا نمی رسد با این که خون قابل استفاده نیست، ظاهرًا اشاره به اعمال زشت اعراب جاهلی است که هر گاه حیوانی را قربانی می کردند خون آن را بر سر بت ها و گاه بر در و دیوار کعبه می پاشیدند، و بعضی از مسلمانان ناآگاه بی میل نبودند که در این برنامه خرافی، از آنها تبعیت کنند، آیهٔ فوق نازل شد و آنها را نهی کرد.

۱- توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۴۶۰، مسأله۸۲۴ ، آیت الله سیستانی: لباس نمازگزار باید از اجزاء درندگان بلکه بنابر احتیاط لازم از مطلق حیوان حرام گوشت نباشد و همچنین باید که بدن و لباسش به بول و یا مدفوع یا عرق یا شیر یا موهای آن حیوان آلوده نباشد ولی اگر یک موی حیوان مثلاً بر لباس او باشد ضرر ندارد. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۴۶۰، مسأله۸۲۴.

۲- حج /۳۷.

متاسـفانه هنوز این رسم جاهلی در بعضی از مناطق وجود دارد که هر گاه قربانی به خاطر ساختن خانه ای (یا خرید ماشین) می کنند، خون آن را بر سـقف و دیوار آن خانه (یا اطراف ماشـین) می پاشـند، و حتی در ساختمان بعضی از مساجد نیز این عمل زشت و خرافی را که مایه آلودگی مسجد است انجام می دهند که باید مسلمانان بیدار، شدیداً با آن مبارزه کنند.(۱)

۱- تفسیر نمونه، ج ۱۴، ص ۱۰۹.

فصل سوم: احکام فروش پرنده

بایسته های فروش

اشاره

فروشـندگان پرنـده، بایـد با عمل به احکام اسـلام ، بتوانند فرهنگ اسـلامی را در جامعه گسترش دهند. تا علاوه بر نشان دادن ظرافت هـا و زیبایی های اسـلام، در جـذب مشتری نیز موفق تر خواهنـد بود. اسـلام اهمیت فراوان به پاکیزگی می دهـد. پیامبر اسـلام(صـلّی الله علیه و آله) فرمود: هرگونه می توانیـد خود را پاکیزه کنیـد که خداونـد متعال، اسـلام را بر پاکیزگی بنا نهاده است و هرگز داخل بهشت نمی شود مگر شخص پاکیزه.(۱)

فروشندگان باید به سه امر مهم بهداشتی اهمیت بسیار بدهند

ص: ۹۱

۱- قـال رسول الله(صـلّی الله علیه و آله): تنظّفوا بکلّ ما اسـتطعتم، فان الله تعالی بنی الاسـلام علی النّظافه و لن یـدخُلَ الجنَّه الا کلّ نظیف .(نهج الفصاحه، حدیث ۱۱۸۲).

۱. نظافت شخصی، ۲. نظافت محیط کار ۳. نظافت پرنده، اهمیت بسیار بدهند.

۱. نظافت شخصی

فروش پرنده، فروشنده را در معرض انواع میکروب ها قرار می دهد، فروشنده باید از نظافت شخصی خاصی برخوردار باشد؛ تا هم خودش سالم بماند و هم ناقل بیماری به دیگران نباشد. بهتر است فروشندگان از یک لباس مخصوص کار استفاده کنند و هر روز دست ها را با آب و صابون بشویند. پیامبر اسلام (صلّی الله علیه و آله) فرمود: لباس خود را بشویید ... خود را بیارایید و پاکیزه باشید.(۱)

۲. نظافت محیط کار

نظافت محیط کار، تأثیر بسیاری زیادی در جذب مشتری دارد. چه بسیار افراد پاکیزه ای که به علت رعایت نکردن نظافت محل کار، بیمار شده و عامل از دست دادن مشتریان شده اند. آشغال های مرغ در فصل گرما بسیار زود فاسد شده و سبب افزایش میکروب ها و حشرات موذی می شود لذا فروشندگان از جمله نکات بهداشتی که باید به آن اهتمام بورزند اینکه مغازه را هرشب قبل از بستن آن، با

۱- قال رسول الله(صلّی الله علیه و آله): اغسلوا ثیابکم ... و تزیّنوا و تنظّفوا. (همان، حدیث ۳۷۷).

آب تمیز شستشو دهند.

حضرت علی(علیه السّلام) فرمود: هر بوی بد زننده ای را که موجب اذیّت می شود با آب پاکیزه کنید و خود را عهده دار این کار سازید؛ زیرا خدای عزّوجلّ از بندگان خود، آن را که به سبب آلودگی و پلیدی موجب اذیّت هم نشین خویش گردد، دشمن می دارد.(۱)

۳. نظافت پرنده

بعضی از پرندگان شکار شده، به علت اصابت تیر و خونی شدن پَرها و یا افتادن در گِل ها، کثیف شده و لذا در ابتدا باید با آب تمیز، آنها را شسته و سپس به فروش آن، اقدام کنند.

اعتماد به فروشنده

تعدادی از خریداران، به فروشنده اعتماد کرده و پرنده (مرغ ، اردک وحشی ...) خریداری شده از فروشنده را نزد او به امانت می گذارند، تا پس از انجام کارهای خود، نزد فروشنده برگشته و جنس خریداری شده را از او بگیرند،

۱- امیرالمؤمنین(علیه السّلام) تَنَظَّفُوا بِالْمَاءِ مِنْ النَتْنِ الرِّیحِ الَّذِی یُتَأَذَّی بِهِ تَعَهَّدُوا أَنْفُسَکُمْ فَإِنَّ اللَّهَ یُبْغِضُ مِنْ عِبَادِهِ الْقَاذُورَهَ الَّذِی یَتَأَنَّفُ بِهِ مَنْ جَلَسَ إِلَیْه. (خصال، ج ۲ ،ص۴۵۷).

فروشنده نباید از حُسن ظن و اعتماد خریدار سوء استفاده کرده و پرنده ای دیگری را به مشتری دهد.پیامبر اسلام(صلّی الله علیه و آله) فرمود: امانتداری، روزی آور است و خیانت، فقرآور. (۱)

فروش پرندهٔ یخ زده به نام پرنده تازه

فروشندگان، برای در امان ماندن از فساد پرنده های ذبح شده، مثل مرغ، اردک وحشی و غیره ... آنها را در فریزر نگهداری می کنند. از آن جا که فروشندگان می دانند مشتریان علاقه زیادی به خرید پرنده های تازه دارند، متأسفانه عده ای از آنان، یخ های پرنده ذبح شده را آب کرده و پرنده های یخ زده را به نام پرنده تازه می فروشند. پیامبر اسلام(صلّی الله علیه و آله) به شدت از این گونه اعمال نهی کرده و سه بار فرمود: «هر که حیله و نیرنگ بورزد از ما نیست. هر که برادر مسلمان خود را فریب

دهد، خدای متعال برکت را از روزی اش بردارد و زندگیش را تباه سازد و او را به خودش واگذار کند.»(۲)

ص: ۹۴

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلّی الله علیه و آله): الْأَمَانَهُ تَجْلِبُ الرِّزْقَ وَ الْخِیَانَهُ تَجْلِبُ الْفَقْرَ،(کافی، ج۵، ص ۱۳۳).
۲- رسول الله(صلّی الله علیه و آله): أَلَا وَ مَنْ غَشَّنَا فَلَیْسَ مِنَّا قَالَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَ مَنْ غَشَّ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ نَزَعَ اللَّهُ بَرَکَهَ رِزْقِهِ وَ أَفْسَدَ عَلَیْهِ مَعِیشَتَهُ وَ وَکَلَهُ إِلَی نَفْسِهِ. (وسائل الشیعه، ج ۱۷، ص۲۸۳).

خرید و فروش پرندگان شکاری

* مسأله: چیزی که خوردن آن حرام است، خریـد و فروش آن برای خوردن جایز نیست؛ هر چند خریدار، خوردن آن را حلال بدانـد؛ ولی اگر غیر از خوردن، منافع عقلائی حلال، مثل اسـتفاده های پزشـکی یا صـنعتی ... و ماننـد آن داشـته باشد، خرید و فروش آن به قصد مزبور اشکال ندارد.(۱)

* مسأله: خرید و فروش پرنده شکاری به جهت آن که منفعت حلال دارد، صحیح است. (۲)

تزئین پرندگان در منزل

تزئین کردن منازل به وسیله پرندگان خشک شده، ناپسند و مغایر با فرهنگ اسـلام است. شایسـته نیست که پرندگان را برای تزئین خانه های خود از حقّ حیات محروم سازیم. خریـد پرنـده های تزئینی سـبب رونق کسب و کار دست اندرکاران خشـک کردن پرنده ها می شود.

به جنگ انداختن پرندگان

یکی از سرگرمی هایی که از دیرباز تاکنون، رواج دارد و

۱- أجوبه الاستفتاءات (فارسی)، آیت الله خامنه ای، ص۲۴، سؤال ۱۰۹۲.

۲- اسـتفتاءات،آیـت الله بهجـت، ج ۳، ص۲۰۳، سـؤال ۴۰۳۶؛ فرهنـگ فقـه مطـابق مـذهب اهـل بیـت (علیهم السّـلام) ، ج ۲، ص۲۵۷.

انسان ها برای تفریح خود مبادرت به این کار می کننـد، به جنگ انداختن حیوانات مختلف از سگ گرفته تا خروس و قوچ و غیر آن است. امروزه در منـاطق مختلف جهـان از کشورهـای توسـعه یـافته، گرفته تـا غیر آن، به جنگ انـداختن حیوانات رایج است و شبکه های مختلف تلویزیونی به ضبط و پخش این مسابقات می پردازد. و در ترویج آن نقش دارند. و در بعضی مواقع به شـرط بنـدی مُنجَر می شود همواره انسان های فرهیخته و انجمن های حمایت از حیوانات با به راه انداختن جنگ حیوانات و پرنده ها مخالفت کرده اند. اسلام نیز به جنگ هم انداختن حیوانات و پرنده ها را امری ناپسند شمرده و از این عمل نهی کرده است.(۱) شخصی از امام صادق(علیه السّلام) درباره ی به جنگ هم

انداختن حیوانات سؤال کرد، امام صادق(علیه السّلام) فرمود: این کار ناپسند است».(۲)

سؤال: اگر کسـی خروس خود را با خروس دیگری بـدون اجازه صاحبش به جنگ هم انداخته، آیا ضامن بهای خروس زخمی شده و یا هلاک شده می باشد؟

۱- مجله فقه اهل بیت(علیهم السّلام) ، (فارسی)، ج ۴۸، ص ۱۸۷.

۲- قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ(علیه السّلام) عَنِ التَّحْرِیشِ بَیْنَ الْبَهَائِمِ فَقَالَ أَکْرَهُ ذَلِکَ؛ (کافی، ج ۶، ص۵۵۳).

جواب: بله ضامن است.(۱)

سؤال: آیا شرط بندی با پول یا غیر آن در بازی با غیر آلات قمار (مثل پرندگان) جایز است؟

جواب: شرط بندی در بازی جایز نیست؛ هر چند بازی با غیر آلات قمار (مثل پرندگان) باشد.(۲) به طور کلی، بازی با هر چیزی که مکلّف تشخیص دهد از آلات قمار است یا در آن شرط بندی شود، به هیچ وجه، جائز نیست. بازی با هر وسیله ای که جزء آلات قمار به حساب نیاید، بدون شرط بندی، اشکال ندارد.(۳)

• مسأله: نگهداشتن کبوتر جهت جوجه کشی و پراندن به هوا و بازی، حرام نیست. ... و امّا بازی با شرط بندی و مسابقه، قمار و حرام است.(۴)

رسیدگی به پرنده

حقّ آزادی، نعمتی است که خدا به همه موجودات داده است. متأسفانه بعضی انسان ها، این حقّ را خاصّ انسان ها دانسته اند و بعضی حیوانات و پرندگان، مثل فِنج،

۱- استفتاء پیامکی، آیت الله خامنه ای، آیت الله مکارم، آیت الله شبیری.

۲- أجوبه الاستفتاءات،(فارسی)،آیت الله خامنه ای، ص۲۴۷، سؤال ۱۱۲۳.

۳- همان، سؤال ۱۱۲۱.

۴- تحریر الوسیله، امام خمینی ره ، ترجمه، ج ۴، ص، ۱۵۱ ، مسألهٔ ۳.

طوطی و کبوتر، را از این حقّ محروم کرده و در قفس های کوچک زندانی می کنند.

و چه بسا در بعضی از موارد، رسیدگی های خوبی از جهت غذا، نظافت، نکرده و عمر طولانی این دسته از پرندگان، پس از چند صباحی، کوتاه شده و می میرند.

علاوه بر وجوب رسیدگی به اصل غذا ومکان زندگی حیوان، رعایت اصول بهداشتی پیرامون غذا و محل زندگی پرندگان نیز در روایات اهل بیت (علیهم السّلام) مورد تأکید واقع شده است. در کتب فقهی، تهیه دارویی که سلامت حیوان بر آن متوقف است را از موارد وجوب نفقه شمرده اند. در حقوق اسلامی، رسیدگی به حیوان بر مالک آن واجب بوده و مالک باید به قدر نیاز حیوان (و پرنده) آب و غذا در اختیار او قراردهد. وجوب رسیدگی به حیوان(و پرنده) تنها محدود به وجود غذا نیست. بلکه بر مالک آن واجب است آنها را تهیه نماید و در صورتی که نزد او موجود نباشد، اقدام به خریداری آن کند.(۱)

امام باقر(علیه السّلام) فرمود:

خداوند- تبارک و تعالی- سیراب کردن جگر هر

ص: ۹۸

۱- مجله فقه اهل بیت (علیهم السّلام) ، ج ۴۸، تلخیص و با اندکی تصرف از ص ۱۴۸ تا ص ۱۶۱.

تشنه ای را دوست دارد و هر که جگر تشنه ای را سیراب کند، اعم از انسان و حیوان، خداوند او را در روز قیامت در زیر سایه (رحمت) خود قرار می دهد.(۱)

شیخ طوسی در این باره می گوید:

زمانی که انسان مالک حیوانی باشد، نفقهٔ حیوان بر او واجب است؛ خواه حیوان حلال گوشت باشد یا غیر آن و خواه پرنده باشد یا غیر آن؛ زیرا حیوان برای خود دارای حرمت و احترام است(۲)

امیرالمؤمنین(علیه السّلام) فرمود: ای دخترم (ام کلثوم) به حقی که من بر تو دارم، این پرنده را آزاد کن. تو حیوانی را زندانی کرده ای که نه زبان دارد و توان بر سخن گفتن. حیوان هر زمان که گرسنه شود یا تشنه شود، به او غذا و آب بده؛ وگرنه او را آزاد کن تا از علف های روییده از زمین بخورد. (۳)

۱- أَبِی جَعْفَرٍ (علیه السّلام) قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی یُحِبُّ إِبْرَادَ الْکَبِدِ الْحَرَّی وَ مَنْ سَقَی کَبِداً حَرَّی مِنْ بَهِیمَهٍ أَوْ غَیْرِهَا أَظَلَّهُ اللَّهُ یَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ.(کافی، ج ۴، ص۵۸)

۲- مبسوط، ج۶،ص ۴۷.

۳- قَالَ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ(علیه السّلام) یَا بُنَیَّهُ(أُمَّ کُلْثُوم) بِحَقِّی عَلَیْکِ إِلَّا مَا أَطْلَقْتِیهِ فَقَدْ حَبَسْتِ مَا لَیْسَ لَهُ لِسَانٌ وَ لَا یَقْدِرُ عَلَی الْکَلَامِ إِذَا جَاعَ أَوْ عَطِشَ فَأَطْعِمِیهِ وَ اسْقِیهِ وَ إِلَّا خَلِّی سَبِیلَهُ یَأْکُلْ مِنْ حَشَائِشِ الْأَرْضِ (مستدرک الوسائل، ج۸، ص۳۰۶).

آزار نرساندن به پرنده

از جمله نکات اخلاقی که یک فرد مسلمان باید مراعات کند آزار نرساندن و ناسزا نگفتن به پرندگان است.

پیامبر اکرم (صلّی الله علیه و آله)از اینکه شخصی حیوان را با آتش بسوزاند نهی فرمودند. و همچنین از ناسزا گفتن (فحش دادن) به خروس هم نهی کردند و فرمودند که همانا خروس، انسان را برای نماز بیدار می کند.(۱)

کبوتر بازی

نگهداری کبوتران، مورد سفارش اهل بیت عصمت (علیهم السّلام) بوده است. امام پنجم (علیه السّلام) دوست داشتند در خانه یک جانور اهلی چون کبوتر، مرغ و بزغاله باشد تا کودکان پَری(أجنّه) با آنها بازی کنند و با کودکشان بازی نکنند.(۲)

رسول خدا (صلّی الله علیه و آله) فرمود:

جانداران اهلی در خانه هایتان بسیار داشته باشید تا شیاطین بجای کودکانتان، با آنها سرگرم باشند.(۳)

۱- نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (صلّی الله علیه و آله)أَنْ یُحْرَقَ شَیْ ءٌ مِنَ الْحَیَوَانِ بِالنَّارِ وَ نَهَی عَنْ سَبِّ الدِّیکِ وَ قَالَ إِنَّهُ مُوقِظٌ لِلصَّلَاه (مکارم الاخلاق، ص۴۲۵).

۲- آسمان و جهان، ج ۸، ص۲۵۱ (ترجمه کتاب السماء و العالم بحار الأنوارجلد ۵۴) .

۳- همان.

*مسأله: نگهداشتن کبوتر جهت اُنس گرفتن و فرستادن نامه ها و جوجه کشی و پراندن به هوا حرام نیست اما بازی با آنها مکروه است.(۱)

به گذشت زمان، این سنت حسنه، به یک امری مشکل، تبدیل شده است. متأسفانه در بعضی مواقع صاحبان این دسته از پرندگان به پشت بام منزل رفته و همین امر، سبب إشراف پیدا کردن به منازل دیگران شده که از این جهت ، مزاحمتی، برای حریم خصوص افراد ایجاد کرده است.

علاوه بر آنکه گاهی اوقات، با استفاده از کبوترهای خود، به جذب و سرقت دیگر کبوترها اقدام کرده و به فروش یا نگهداری و تولید جوجه آن اقدام می کنند که از نظر شرع مقدس این عمل غصب بوده که در صورت داشتن مالک، حق تصرف نداشته و لذا اگر جوجه ای هم از آن، بوجود بیاید مال صاحب کبوتراست اگرچه فردی غاصب، زحمات زیادی را برای پرورش و تولید جوجه آن کشیده باشد.

* مسأله: اگر انسان چیزی را غصب کند، باید به صاحبش برگرداند و اگر آن چیز از بین برود باید عوض آن را به او بدهد.(۲)

۱- تحریر الوسیله، امام خمینی ره ، ترجمه، ج ۴، ص، ۱۵۱ ، مسألهٔ ۳ .

۲- توضیح المسائل مراجع، ج۲، ص ۵۴۳، مسأله۲۵۴۸ و توضیح المسائل، آیت الله وحید، ص ۵۲۸، مسأله۲۶۱۲.

* مسأله: اگر از چیزی که غصب کرده منفعتی به دست آیـد مثلًا از گوسـفندی که غصب کرده، برّه ای پیـدا شود مال صاحب مال است.(۱)

خرید و فروش پرنده های سرقت شده

بعضـی از پرنـدگان، مثل کبوتر، به گونه ای تربیت شـده اند که اگر چند کیلومتر دورتر از آشـیانه رها شوند، دوباره به آشـیانه خود بر می گردنـد؛ برخی افراد سودجو پس از فروش این دسـته از کبوتران خود به دیگران، دوباره کبوتر فروخته شـده به نزد صاحب اولش(فروشنده) برگشته و مُجدّداً اقدام به فروش دوباره آن به خریدار دیگری می کنند. این عمل از نظر اسلام، فروش مال غیر بوده و حرام است.

*مسأله: خریدن چیزی که از دزدی یا از معامله باطل تهیه شده، باطل و تصـرف در آن مال حرام است و اگر کسی آن را بخرد باید به صاحب اصلی اش برگرداند.(۲)

* مسأله: خرید و فروش مال غصبی، باطل است؛ مگر آن که صاحبش معامله را اجازه کند.(۳)

۱- همان، ص ۵۴۴، مسأله۲۵۴۹ و همان، مسأله۲۶۱۳.

۲- توضیح المسائل مراجع، ج۲، ص۲۱۰، مسأله ۲۰۷۰.

۳- فتواهـای امـام خمینی ره، آیت الله خـامنه ای، آیت الله مکـارم، آیت الله فاضل ره، آیت الله نوری، آیت الله بهجت ره، آیت الله صافی، آیت الله زنجانی، آیت الله سیستانی، آیت الله تبریزی، توضیح المسائل مراجع، ج۲، ص ۱۹۷، مسأله۲۰۵۵.

امـام علی(علیه السّـلام) فرمود: چهـار چیز است که یکی از آنها وارد خانه ای نمی شود مگر این که آن خانه خراب می گردد: خیانت، دزدی، خوردن شراب و زنا. (۱)

امام صادق(علیه السّلام) فرمود: هر که مالی را که می داند سرقتی است خریداری کند، در ننگ و گناه آن شریک است.(۲)

وظایف مردم در برابر پرنده فروشان

مهمترین عُنصـر تأثیر گذار در یک جامعه، مردم هسـتند. اگر یک فروشنده ای از جهت نظافت، گران فروشی، فروش پرندگان کمیاب ... کوتاهی کنـد هر یک از مردم می تواننـد با تـذکر لِسانی و یا اطلاع رسانی به مسؤلین ذی ربط مثل تعزیرات، از این کار ناپسند جلوگیری کنند که همین امر مصداقِ کاملِ امر به معروف و نهی از منکر است.

اگر بداند که امرِ شخصِ خاصّی در طرف اثر دارد نه امر خودش، واجب است به آن شخص امر کند تا به طرف امر

۱- امام علی (علیه السّـلام) فرمود:أَرْبَعَهٌ لَا تَـدْخُلُ وَاحِدَهٌ مِنْهُنَّ بَیْتاً إِلَّا خَرِبَ وَ لَمْ یُعْمَرْ بِالْبَرَکَهِ الْخِیَانَهُ وَ السَّرِقَهُ وَ شُرْبُ الْخَمْرِ وَ الزِّنَا. (کافی، ج ۱۹، ص ۷۷).

۲- امام صادق (علیه السّلام) فرمود: مَنِ اشْتَرَی سَرِقَهً وَ هُوَ یَعْلَمُ فَقَدْ شَرِکَ فِی عَارِهَا وَ إِثْمِهَا. (کافی، ج ۵، ص ۲۲۹).

نماید.(۱)

از پیامبر اکرم (صلّی الله علیه و آله) نقل شده که فرمود: امت من تا زمانی که امر به معروف و نهی از منکر می کنند و همدیگر را بر کار نیک و تقوا یاری می کنند دائماً در خیر هستند پس زمانی که چنین نکنند برکات از آنها گرفته شده و بعضی از آنان بر بعضی دیگر مسلط شده و برای آنها هیچ یاری کننده ای در زمین و آسمان نخواهد بود. (۲)

شایسته های اخلاقی فروشنده

* شایسته است فروشنده، کار خود را با یاد الهی و دعا و صدقه شروع کنند. صدقه نه تنها سبب کاهش مال نمی شود، بلکه سبب ازدیاد مال نیز می شود.

امام کاظم(علیه السّلام) فرمود: «روزی را با صدقه دادن بطلبید.» (۳)

* خوش اخلاق باشد. امام صادق(علیه السّلام) فرمود: یکی از اصحاب گفت: به امام

ص: ۱۰۴

۱- تحریر الوسیله، ترجمه، امام خمینی؛ ج ۲، مسأله ۱۰، ص: ۲۹۷.
۲- قَالَ رُوِیَ عَنِ النَّبِیِّ (صلّی الله علیه و آله) أَنَّهُ قَالَ: لَا تَزَالُ أُمَّتِی بِخَیْرٍ مَا أَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَوْا عَنِ الْمُنْکَرِ وَ تَعَاوَنُوا عَلَی الْبِرِّ وَ التَّقْوَی فَإِذَا لَمْ یَفْعَلُوا ذَلِکَ نُزِعَتْ مِنْهُمُ الْبَرَکَاتُ وَ سُلِّطَ بَعْضُهُمْ عَلَی بَعْضٍ وَ لَمْ یَکُنْ لَهُمْ نَاصِرٌ فِی الْأَرْضِ وَ لَا فِی السَّمَاء (وسائل الشیعه ، ج ۱۶ ، ص۱۲۳).
۳- امام کاظم(علیه السّلام) فرمود: «اسْتَنْزِلُوا الرِّزْقَ بِالصَّدَقَهِ (کافی، ج ۴ ،ص ۱۰).

صادق(علیه السّلام)گفتم: اندازه خوش خلقی چیست؟ فرمود: نرمش کنی و سخن شیرین بگوئی و با برادرت با خوشروئی برخورد کنی.(۱)

* مستحبّ است فروشنده در قیمت بین مشتریها فرق نگذارد و در قیمت جنس سخت گیری نکند و سود عادلانه ای برای خود در نظر بگیرد و درخواست بهم زدن معامله را از کسی که پشیمان است بپذیرد.(۲)

* سعی کند از قسم خوردن در معامله دوری کند. چرا که «اگر قسم وی، راست باشد مکروه، و اگر دروغ باشد حرام است.» (۳)

۱- کافی، ج۲، باب خوشرویی(حُسنُ البشر)،ص۱۰۳، ترجمه کمره ای.

۲- رساله احکام برای جوانان، آیت الله مکارم، مسأله۴۰۴، ص ۱۳۱.

۳- همان، مسأله۴۰۵.

فصل چهارم: احکام متفرقه پرندگان

اشاره

شناخت فوائد گوشت پرندگان سبب شده گوشت پرندگان جزء سبد غذایی خانوار گردند. افرادی که مصرف گوشت قرمز برای آنان ضرر دارد، از خریداران اصلی گوشت پرنده ها هستند.

آسیب رساندن به پرنده دیگران

بسیار اتفاق می افتد که مرغ یا کبوتر همسایه، برای خوردن غذا به منزل همسایه رفته، و با توجه به حساسیتی که هر صاحب خانه، از جهت نظافت یا ملکیت، نسبت به حیاط منزل خود دارد سعی در بیرون راندن مرغ ها و کبوترها می کند که گاهی این امر با پرتاب سنگ یا چوب و غیره ... محقق می شود و منجر به زخمی کردن و یا کشتن مرغ های همسایه می شود که در این صورت ضامن خواهد بود.

*مسأله: آسیب رساندن به پرنده که در ملک دیگران

ص: ۱۰۹

است ضمان دارد.(۱)

کشتن پرندگان در منزل

*مسأله: کشتن هر نوع پرنده ای که در منزل انسان لانه ساخته (مأوا گزیده است) مکروه است.(۲)

آسیب زدن مرغ یا عقاب به کودکان

اشاره

بعضی از مرغان خانگی، برای حمایت از جوجه های خود، به دیگران و خصوصاً کودکان آسیب می رسانند و یا افرادی که، از پرندگان وحشی مثل عقاب، شاهین و غیره ... نگهداری می کنند،گاهی در اثر سهل انگاری و یا غفلت، به صورت یا چشم افراد دیگر آسیب می رسانند، بگونه ای که خسارت جبران ناپذیری را به بار می آورد. لذا سزاوار است، نهایت مراقبت از این دسته از پرندگان شود و الّا در صورت کوتاهی کردن مالك و عدم کنترل آن، مالك ضامن است.

اگر سبب اتلاف، تقصیر در انجام وظیفه باشد و منجر به تلف و خسارت شود، موجب ضمان خواهد بود. از این رو بر صاحب حیوانی که خوف ضرر جانی یا مالی برای دیگران دارد، واجب است جلوی ضرر آن را با نگهداشتن و بستن

۱- آیت الله خامنه ای، استفتاء پیامکی و آیت الله زنجانی، استفتاء پیامکی، شماره۱۱۱۵۵.

۲- توضیح المسائل آیت الله شبیری زنجانی، ص ۵۷۳، مسأله ۲۶۳۳ .

آن در خانه بگیرد. پس اگر در این مورد اهمال کند و حیوان به دیگران ضرر مالی یا جانی برساند، صاحب آن سبب این اتلاف است و ضامن خواهد بود. (۱)

استفتاء:

سوال : اگر پرنده ای که مالک دارد به اشخاص دیگر آسیب برساند حکمش چیست؟

جواب: اگر این آسیب، مستند به کوتاهی مالک باشد ضامن است.(۲)

حکم ربا در خرید و فروش پرندگان

پرندگان، دارای جنس های گوناگون هستند. خرید و فروش هر جنس به غیر آن جنس، مانند معامله یک کیلو گوشت کبک با دو کیلو گوشت مرغ، ربا به شمار نمی رود؛ لیکن معامله با همجنس، مانند فروختن یک کیلو گوشت مرغ گوشتی در برابر یک کیلو و نیم گوشت مرغ تخمی، ربا و حرام است.(۳)

۱- مجله فقه اهل بیت (علیهم السّلام) (فارسی)، ج ۵۲،ص ۱۹۴.

۲- استفتاء پیامکی،آیت الله شبیری شماره ۱۱۱۰۶. آیت الله صافی: اگر صاحبش آنرا کنترل نکند ضامن است(استفتاء پیامکی ، آیت الله صافی).

۳- فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت (علیهم السّلام) ، ج ۲، ص۲۵۷.

مرغ و کبوتر پیدا شده

گاهی اوقات بعضی از مرغان به جاهای دورتر و یا خانه های دیگران رفته، بگونه ای که دیگر امکان پیدا شدن آنان وجود ندارد.

کسی که آن را پیدا کرده باید به دنبال صاحب آن بگردد که در صورت مأیوس شدن از پیدا شدن مالک «با اجازه مجتهد» آن را به فقیر صدقه بدهد.

جستجوی لازم، به قدر متعارف این گونه موارد است، اینکه از همسایه ها و خانه ها و آبادانیهای نزدیک سؤال کند.

جایز است که مانند کبوتر را تَملُّک نماید در صورتی که مالک دو بال خود باشد، و معلوم نباشد که صاحبی داشته باشد و جستجو واجب نیست. (۱)

فرار دادن پرندهٔ دیگران

هر که دَرِ قفس پرنده ای را که مال دیگری است باز کند و پرنده از قفس بیرون رود، در صورت تلف شدن یا عدم بازگشت آن، ضامن است.(۲)

۱- تحریر الوسیله، امام خمینی، ترجمه، ج ۳، ص ۳۹۵، مسأله۳.

۲- فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت (علیهم السّلام) ، ج ۲، ص۲۵۸.

تخم مرغ بازی

سؤال: بـازی بـا گردو و تخم مرغ و چیزهـای دیگری که شـرعاً مالیّت دارنـد، چه حکمی دارد؟ آیا این بازی ها برای کودکان جایز است؟

جواب: اگر بـازی، قمار و شـرط بنـدی باشـد، شـرعاً حرام است و طرف برنـده، مالک چیزی که برده (و از طرف مقابل گرفته است) نمی شود؛ ولی اگر بازی کنندگان غیر بالغ باشـند شرعاً مکلّف نبوده و تکلیفی ندارند، هر چند که مالک چیزی که می برند نمی شوند.(۱)

امام صادق(علیه السّلام) فرمود: ملائکه هنگام شرط بندی، متفرق می شوند و صاحب آن را لعن می کنند.(۲)

اجزای حرام ِپرندگان حلال گوشت

تمام چیزهایی که در چارپایان حلال گوشت حرام است، در پرندگان بزرگ حلال گوشت هم حرام است.

مُحرّمات حیوانات و پرندگان حلال گوشت عبارت است از:

* مسأله: خون، فضله، نری، فَرْج، بچه دان، غُدَد- که

۱- همان، سؤال۱۱۲۲.

۲- قَالَ الصَّادِقُ (علیه السّلام)إِنَ الْمَلَائِکَهَ لَتَنْفِرُ عِنْدَ الرِّهَانِ وَ تَلْعَنُ صَاحِبَهُ. (من لایحضره الفقیه، ج۴، ص ۵۹).

آن را دُشوِل می گوینـد- تخم- که آن را دنبلان می گویند- چیزی که در مغز کلّه است و به شـکل نخود می باشد، مغز حرام کـه در میـان تیره پُشـت است، پی که در دو طرف تیره پشت است، زهره دان، سـپرز (طحـال)، بـول دان (مثـانه)، حدقـهٔ چشـم (سیاهی چشم)، چیزی که در میان سُم است و به آن ذات الاشاجع می گویند.(۱)

برخی از این اجزاء در حیوانات کوچکی مانند گنجشک، قابل تشخیص یا جدا کردن نیست خوردن آن ها اشکالی ندارد. (۲)

نیم خوردهٔ پرندگان

از امـام صـادق (علیه السّـلام) سؤال شـد: آبی که ماکیـان (مرغ خانگی) از آن نوشـیده انـد، حکمش چیست؟ امام صادق(علیه السّلام) فرمود:

اگر می دانی که در منقار او نجاستی بوده، از آن وضو مساز و آن را میاشام؛ اما اگر معلوم نباشد که نجاست در منقارش بوده، می توانی وضو بگیری و آن را بیاشامی. وضو ساختن از آب نیم خورده حیوانات

۱- توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص ۵۹۶، مسأله۲۶۲۶ و توضیح المسائل، آیت الله وحید، ص ۵۴۷، مسأله ۲۶۹۰.
۲- توضیح المسائل، آیت الله فاضل، ص ۴۷۸، مسأله ۲۱۱۶ و توضیح المسائل، آیت الله مکارم، ص ۴۳۹، مسألهٔ ۲۲۵۹ و توضیح المسائل، آیت الله سبحانی، ص ۴۹۳، مسأله ۲۲۷۲ .

حلال گوشت جایز است. .(۱)

نیم خورده باز و شاهین و عقاب در صورتی که خون در منقارشان دیده نشود نیز پاک است؛ و اگر خون مشاهده شود، نمی توان از آن آب وضو ساخت یا آن را آشامید.(۲)

* مسأله: بنابر فتوای مشهور مراجع تقلید، نیم خورده حیوانات حرام گوشت، پاک و خوردن آن مکروه است.(۳)

تخم پرندگان

یکی از اصحاب امام باقر(علیه السّلام) از آن حضرت پرسید: تخم پرندگان را در نیزارها می یابیم، حلال و حرام آن را چگونه بشناسیم؟ امام باقر(علیه السّلام) فرمود: هر تخمی را که دو جانب آن برابر و یکسان باشد، نخور. هر تخمی را که دو جانب آن برابر و یکسان نباشد، بخور.(۴)

*مسأله: تخم پرندگان حلال، حلال است و تخم پرندگان

۱- من لا یحضره الفقیه ، شیخ صدوق، ترجمه غفاری، علی اکبر ومحمد جواد و بلاغی، صدر، ج ۱، ص۲۹.

۲- من لا یحضره الفقیه ، شیخ صدوق، ترجمه غفاری، علی اکبر ومحمد جواد و بلاغی، صدر، ج ۱، ص۲۹.

۳- توضیح المسائل مراجع، ج۱ ص۵۳، مسأله ۵۶ و توضیح المسائل آیت الله وحید، ص۷،مسأله۵۶، این مسأله در رساله آیت الله سیستانی نیامده است.

۴- عَنْ زُرَارَهَ أَنَّهُ قَالَ: ... أَنِّی سَأَلْتُهُ ... الْبَیْضُ فِی الْآجَامِ فَقَالَ مَا اسْتَوَی طَرَفَاهُ فَلَا تَأْکُلْهُ وَ مَا اخْتَلَفَ طَرَفَاهُ فَکُل. (کافی، ج ۶، ص ۲۴۷).

حرام، حرام.(۱)

وجود خون در تخم مرغ

تخم مرغی که ذره ای خون در آن باشد از جهت طهارت و نجاست، بین مراجع تقلید، تفاوت نظر وجود دارد که در اینجا تنها به سه فتوای آن اشاره و مابقی نظرات در پاورقی ذکر شده است.

آیت الله سیستانی و آیت الله فاضل ره:

مسأله: خونی که در تخم مرغ می باشد نجس نیست و احتیاط مستحب آن است که از آن اجتناب شود.(۲)

آیت الله مکارم: مسأله: خونی که در تخم مرغ است بنابر احتیاط واجب، نجس است و خوردن آن نیز حرام است.(۳)

آیت الله صافی گلپایگانی:مسأله: بنابر احتیاط واجب، از تخم مرغی که ذرّه ای خون در آن است باید اجتناب کرد. ولی اگر خون در زرده باشد، تا پوست نازک روی آن پاره نشده، سفیده تخم مرغ، پاک می باشد.(۴)

۱- توضیح المسائل ، آیت الله فاضل ، مسأله ۲۱۱۲، ص ۴۷۷.
۲- توضیح المسائل، آیت الله فاضل، مسأله۱۰۲، ص۲۰ و توضیح السمائل مراجع، ج ۱، ص۷۳، ذیل مسأله۹۸، فتوای آیت الله سیستانی ذکر شده است.
۳- توضیح المسائل، آیت الله مکارم، مسأله۱۰۴، ص۳۵.
۴- احکام نوجوانان، آیت الله صافی گلپایگانی، مسأله۲۸، ص۳۵. نظرات دیگر مراجع عظام تقلید: بنابر فتوای آیت الله خمینی ره: خونی که در تخم مرغ می باشد نجس نیست، ولی به احتیاط واجب باید از خوردن آن اجتناب کند و اگر خون را با زرده تخم مرغ به هم بزنند که از بین برود، خوردن زرده هم مانعی ندارد. (توضیح السمائل مراجع، ج ۱، مسأله۹۸، ص۷۳). بنابر فتوای آیت الله خامنه ای: لکه خونی که گاهی در تخم مرغ یافت می شود، محکوم به طهارت است، ولی خوردن آن حرام است. (أجوبه الاستفتائات، آیت الله خامنه ای، (فارسی) سؤال۲۶۹، ص۵۱). آیت الله شبیری زنجانی: تخم مرغی که ذرّه ای خون در آن است بنابر احتیاط باید از آن اجتناب کرد ولی اگر مثلًا خون در زرده باشد تا پوست نازک روی آن پاره نشده، سفیده پاک است. (توضیح المسائل، آیت الله شبیری زنجانی، مسأله۹۹، ص۲۷). آیت الله تبریزی: بنابر احتیاط واجب از تخم مرغی که ذرّه ای خون در آن است باید اجتناب کرد. ولی اگر خون مثلًا در زرده باشد، تا پوست نازک روی آن پاره نشده سفیده پاک می باشد. (رساله احکام بانوان، آیت الله تبریزی، مسأله۴۷، ص۱۷). از خونی که در تخم مرغ می باشد بنا بر احتیاط باید اجتناب کرد، ولی اگر خون در زرده باشد سفیده پاک است و اگر در سفیده باشد زرده پاک است. (توضیح المسائل، آیت الله بهجت ره، مسأله۱۰۲، ص۲۶).

مشاهده شده که در شکم بعضی از مرغ های مرده، تخم وجود داشته که بعض از آنان پوست نازک و بعضی دیگر دارای پوست ضخیم هستند در این فرض اگر پوست روی آن ضخیم باشد پاک و قابل استفاده است.

*مسأله: تخم مرغی که از شکم مرغ مرده بیرون می آید اگر پوست روی آن سفت شده باشد(۱)پاک است، ولی ظاهر

۱- بنابر فتوای آیت الله فاضل و آیت الله سیستانی هرچند پوست روی آن سفت نشده باشد پاک است. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص۷۱، مسأله۹۲.

آن را باید آب کشید.(۱)

پرندگان نجاست خوار

استبراء پرندگان نجاست خوار

بعضـی از پرنـدگان به علت خوردن نجـاست، مثل مـدفوع انسان، پرنـدگان نجاست خوار نامیـده می شونـد. بول و مـدفوع این پرندگان، نجس خوردن گوشت آنها نیز حرام است. شرط حلال شدن این دسته از پرندگان، استبراء(۲)آنهاست.

و استبراء هر کدام از حیوانات و پرندگان با یکدیگر تفاوت دارد که در ذیل بیان می شود.

* مسأله: بـول و غائـط حیوانی که به خوردن نجـاست انسـان عـادت کرده، نجس است و اگر بخواهنـد پـاک شود بایـد آن را اسـتبراء کننـد؛ یعنی تا مـدتی که بعـد از آن مدت دیگر نجاست خوار به آن نگویند، نگذارند نجاست بخورد و غذای پاک به آن بدهند.(۳)

* مسأله: حیوانی که نجاست خوار شده، اگر به

۱- توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۷۰، مسأله۹۲.
۲- استبراء یعنی تا مدتی معین نباید نجاست بخورد و به جای آن باید غذای پاک به آنان داده شود.
۳- توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص۱۳۱، مسأله۲۲۰.

دستوری که در شرع، معین نموده اند، آن را استبراء نکرده باشند، بعد از سربریدن، گوشت آن حلال نیست.(۱)

*مسأله: مدت استبراء در مرغابی، پنج یا هفت روز و در مرغ خانگی، سه روز است که باید آنها را از خوردن

نجاست منع کنند و غذای پاک به آنها بدهند.(۲) اگر بعد از این مدت (مرغابی پنج یا هفت روز و در مرغ خانگی سه روز) باز هم نجاست خوار به آنها گفته شود، باید تا مدتی، که بعد از آن مدت، دیگر نجاست خوار به آنها نگویند آنها را از خوردن نجاست جلوگیری نمایند.(۳)

* مسأله: در حیوانات دیگر (غیر از مرغابی و مرغ خانگی) همین اندازه که نام نجاست خوار از آن برداشته شود، کافی است.(۴)

*مسأله: هرگاه حیوان، سایر نجاست ها را، غیر از مدفوع انسان بخورد، باعث نجاست بول و مدفوع او نمی شود، گوشت او هم حرام نیست.(۵)

گاهی در مرغداری ها پودر خون با غذای آنها مخلوط

۱- همان، ج ۲، ص ۵۶۸، مسأله ۲۵۸۳.

۲- توضیح المسائل مراجع،ج ۱، مسأله ۲۲۰، ص ۱۳۱.

۳- آیت الله صافی و آیت الله تبریزی ره، همان.

۴- آیت الله مکارم و آیت الله زنجانی، همان.

۵- توضیح المسائل، آیت الله مکارم، مسأله ۲۴۱، ص۵۴.

می کننـد به طوری که گوشت مرغ به واسـطه آن می رویـد، گوشت و تخم آن مرغ حرام نیست و رطوبت های مرغ نیز نجس نمی شود، ولی بهتر آن است که از چنین مرغ و تخم آن پرهیز شود.(۱)

تخم پرندگان نجاست خوار

بنابر نظر مشـهور مراجع تقلید، تخم پرنده نجاست خواری که نجاست انسان را می خورد، قبل از استبراء، نجس(۲) و خوردنش حرام است.(۳)

فضلهٔ پرندگان حرام گوشت

فضله پرندگان حلال گوشت، پاک است. امّا فضلهِ پرندگانِ حرام گوشت، مثل عقاب و کلاغ به فتوای برخی مراجع پاک(۴)

و به فتوای عده ای دیگر از مراجع،

ص: ۱۲۰

۱- همان، مسأله ۲۴۰،ص۵۴.

۲- آیت الله نوری همدانی: تخم پرندگان نجاستخوار، حرام است ولی نجس نمی باشد. استفتائات آیت الله نوری همدانی ، ج ۱، احکام خوردنی ها و آشامیدنی ها ، سؤال ۸۷۷ ، نرم افزار فقه اهل بیت (علیهم السّلام) .

۳- استفتائات آیت الله علوی گرگانی، ج۱،احکام نجاسات، سؤال۱۰، (نرم افزار فقه اهل بیت(علیهم السّلام))و استفتاء پیامکی، آیت الله خامنه ای، آیت الله شبیری،آیت الله صافی.

۴- اجوبه الاستفتائات،آیت الله خامنه، احکام نجاسات، سؤال۲۷۹ و ۲۸۰ و فتواهای آیت الله صافی، آیت الله فاضل، آیت الله تبریزی، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۶۸، مسأله ۸۵ و آیت الله وحید، (توضیح المسائل،احکام نجاسات بول و غائط، مسأله ۸۶،ص ۲۱.

نجس است.(۱)

مرگ پرنده در چاه

اگر پرنـده مرده ای را در چـاه آب ببینیم، پس از خـارج کردن پرنـده، به نظر مشـهور علمـای متأخر، مسـتحب است متناسب با حجم پرنده، با دَلو(سطل) آب از چاه خارج کنیم.

پرندگانی مثل کبوتر و شتر مرغ و جز آن از پرندگانی که از نظر جسم، بین آن دو هستند، در آب چاه بمیرد، هفت دَلو(سطل) آب از چاه کشیده می شود.(۲)

اگر گنجشک و به نظر برخی مراجع تقلید همسان آن از نظر جسم، در آب چاه بمیرد، یک دلو آب کشیده شود.(۳)

خواص گوشت شترمرغ

گـوشت شـترمرغ که در گروه گـوشت هـای قرمز طبقه بنـدی می شود، از ارزش غـذایی بسـیار بالاـیی برخورداراست و از کم چرب ترین و سالم ترین گوشت قرمز است.

۱- فتواهـای امـام خمینی، آیت الله بهجت، آیت الله زنجـانی، آیت الله نوری همـدانی (توضـیح المسائـل مراجع، ج ۱، ص ۶۸، مسأله ۸۵).

۲- فرهنـگ فقه مطابق مـذهب اهل بیت (علیهم السّـلام) ، ج ۲، ص۲۵۸، به نقـل از جواهر الکلام، ج۱، ۲۰۳- ۲۴۴ و ۲۵۷ – ۲۵۸.

۳- همان.

کالری، کلسترول و چربی گوشت شترمرغ از گوشت مرغ و بوقلمون هم پایین تر است .

گوشت شترمرغ برای بیماران قلبی- عروقی، افراد دچار چربی خون بالا و افرادی که دچار چاقی هستند، غذای بسیار مناسبی است.

که اسیدهای چرب غیراشباع موجود در گوشت شترمرغ ۳۰ درصد مجموع اسیدهای چرب را تشکیل می دهد.

این مزایا و میزان بالای اسید چرب امگا-۳ در گوشت شترمرغ باعث شده که این گوشت انتخاب بسیار خوبی برای بیماران قلبی– عروقی و سالمندان باشد تا با اطمینان بیشتری بتوانند نیازهای پروتئینی خود را برطرف سازند.

استفاده از اسید چرب امگا-۳ تأثیرات مفیدی در کاهش بیماری های قلبی عروقی دارد و برای رشد و نمو مؤثر است. این اسید چرب در مقایسه با اسید چرب غیراشباع امگا-۶ تأثیرات مفیدی در جلوگیری از لخته شدن دارد.

میزان کم سُدیم در گوشت شترمرغ، استفاده از آن را برای افرادی که دچار فشار خون بالا هستند، ممکن می سازد.

گوشت شترمرغ از نظر پروتئین و آهن از جایگاه بسیار خوبی برخوردار است. افراد دچار بیماری کم خونی و زنان باردار بهتر است از گوشت شتر مرغ به جای گوشت مرغ

ص: ۱۲۲

استفاده کنند.

گوشت شترمرغ از نظر روی و منیزیم، غنی است و به میزان بسیار چشمگیری ترد است و از قابلیت هضم استثنایی برخوردار است به طوری که ۹۰ درصد آن قابل هضم است و از این حیث پس از گوشت ماهی، در رتبه دوم قرار دارد. گوشت مرغ و گاو ۸۷ درصد قابلیت هضم دارند. (۱)

خواص گوشت بوقلمون

گوشتِ بدون پوست بوقلمون، به طور طبیعی چربی کمی دارد که معادل ۱ گرم چربی در هر ۳۰ گرم گوشت است. افرادی که دارای رژیم غذایی کم چربی هستند، می توانند از آن استفاده کنند.

۱۵۰ گرم گوشت بوقلمون حدود نیمی از اسید فولیک مورد نیاز روزانه را تامین می کند. گوشت بوقلمون منبع خوبی از پروتئین، سلنیوم، روی و پتاسیم و ویتامین های B۶ ، B۳ ، B۱ و B۱۲ و اسید آمینه تریپتوفان است.

گوشت بوقلمون، کلسترول بد خون را کاهش می دهد، آرامش و سرحالی ایجاد می کند، از سرطان جلوگیری می کند، ترشح هورمون تستوسترون را افزایش می دهد، سیستم ایمنی را تقویت می کند.

۱- سایت تبیان.

گوشت سفید و بدون پوست بوقلمون، دارای پروتئین بالا و چربی کم است. افرادی که باید غذاهای کم چرب بخورند، می توانند از قسمت سفید گوشت بوقلمون استفاده کنند.

فایده های گوشت بوقلمون عبارت است از:

* کاهش کلسترول بد خون:

قسمت روشن تر گوشت بوقلمون که بدون پوست باشد، دارای چربی، چربی اشباع و کلسترول کمتری از گوشت مرغ و گاو است.

* ایجاد آرامش و سرحالی:

ناقل های عصبی از اسیدهای آمینه تشکیل می شوند. ناقل عصبی «سروتونین» از اسید آمینه تریپتوفان تشکیل شده است. سروتونین باعث سرحالی و آرامش در بدن می شود. مصرف گوشت بوقلمون باعث سرحالی می شود.

* تقویت سیستم ایمنی بدن:

اسید آمینه تریپتوفان، نقش اساسی در سیستم ایمنی بدن به عهده دارد.

*بهبود کم خوابی:

اسید آمینه تریپتوفان باعث بهبود خواب در مبتلایان به بی خوابی مزمن می شود.

هشدارهای استفاده ازگوشت بوقلمون

گوشت بوقلمون دارای اسید آمینه پورین است، و مبتلایان به نقرس باید آن را به میزان خیلی کم مصرف کنند.

ص: ۱۲۴

گوشت بوقلمون دارای مقدار کمی اگزالات است و بیماران مبتلا به سنگ کلیه اگزالاتی، خیلی کم باید آن را بخورند.

بوقلمون هایی که به طور طبیعی و ارگانیک پرورش داده می شوند، هیچ نوع هورمون و آنتی بیوتیکی در بدن خود ندارند.

تقریباً تمامی چربی بوقلمون در پوست آن موجود است. همچنین گوشت تیره رنگ آن، چربی بیشتری از گوشت روشن تر (سفید) آن دارد. قبل از پختن گوشت بوقلمون، بهتر است تمامی پوست آن جدا شود.

افراد مبتلا به چربی خون بالا، بهتر است از گوشت روشن تر آن استفاده کنند. (۱)

خواص گوشت بلدرچین

گوشت بلدرچین، خوشمزه و خوش طعم است و سنگ کلیه و مثانه را خرد می کند. گوشت بلدرچین، مغذی است و بدن را فربه می سازد.

هر چه بلدرچین فعال تر باشد، گوشت آن نیز لذیذتر است. در واقع، فعالیت و جنب و جوش زیاد در بلدرچین ها، باعث ازدیاد ذخیره گلیکوژن در بافت های ماهیچه ای آن ها

۱- سایت تبیان، نیره ولد خانی، کارشناس تغذیه.

می شود و باعث می گردد گوشت این پرنده، مانند پرندگان شکاری، بسیار لذیذ شود. به همین دلیل، گوشت حیوانات وحشی، اعم از نشخوارکنندگان(مانند آهو، گوزن و بُزکوهی) و برخی پرندگان مانند قرقاول، کبک، تیهو، دراج و بلدرچین فوق العاده لذیذ است.

بلدرچین بعد از طبخ به دلیل وجود سلول های پیچیده پیوندی، در اثر پخته یا بریان شدن، به هیچ وجه متلاشی نمی شود و ترکیب خود را کاملاً حفظ می کند و در پذیرایی ها، زیبایی فراوانی به سفره می دهد.۷۲ درصد بلدرچین قابل استفاده است؛ اما که ۵۵ درصد مرغ قابل استفاده است و ۲۰ درصد وزن کل بدن بلدرچین را عضله تشکیل می دهد.

ارزش پروتئین موجود در گوشت بلدرچین ۹۱۳/۲۴ درصد است. انواع اسیدهای آمینه کمیاب که در سایر پروتئین ها یافت نمی شود، در گوشت این پرنده به وفور وجود دارد. نتایج تحقیقات متعدد نشان داده است که میزان پروتئین موجود در گوشت بلدرچین ۵- ۱۰ درصد بیشتر از سایر پرندگان و نشخوار کنندگان است. به همین دلیل، در بیشتر کشورها، متخصصان برای افراد مُسن و از کار افتاده که احتیاج مُبرمی به ترمیم سلول های از دست رفتهٔ

بافت های خود دارند، مصرف گوشت بلدرچین را سفارش می کنند. گوشت بلدرچین به دلیل وجود عناصر معدنی کمیاب و ویتامین در گوشت آن، برای درمان آسم، تشنج، فشار خون بالا، ضعف اعصاب، ناراحتی های روانی و بی خوابی، مفید است.

گوشت بلدرچین منبع نیاسین، فسفر، مس، تیامین، ریبوفلاوین، ویتامین B۶، روی، آهن و سلنیوم است. (۱)

خواص تخم بلدرچین

تخم بلدرچین در مقایسه با تخم مرغ، به مراتب ارزش غذایی بالاتری دارد. یک تخم بلدرچین هر چند که از لحاظ وزنی حدود وزن تخم مرغ معمولی را دارد، در مقایسه با تخم مرغ، ۵ برابر فسفر و کلسیم، ۵/۴ برابر آهن، ۶ برابر ویتامین B۱ (تیامین)، ۱۵ برابر ویتامین B۲ (ریبوفلاوین) و ۶ برابر ویتامین B۱۲ دارد، از کلسترول کمتری برخوردار است و سرشار از ویتامین A، اسید نیکوتینیک، مس و کبالت است.

مزۀ تخم بلدرچین از تخم مرغ بهتر است و به علت وجود کراتین خاصی در آن، در درمان بیماری آسم مؤثر است. تخم بلدرچین به علت غنی بودن از ویتامین B، در درمان

۱- سایت تبیان، سالومه آرمین، کارشناس ارشد علوم تغذیه.

بیماری های عصبی مؤثر است. همچنین تخم بلدرچین به علت وجود آمینواسیدهای فراوان، در تغذیه کودکان و بیماران بسیار مؤثر است. چربی تخم بلدرچین از تخم مرغ است. . (۱)

خواص گوشت مرغ

تردیدی نیست که مرغ جایگزینی سالم و مناسب برای گوشت قرمز می باشد. که دارای منابع غذایی فراوانی است که به اجمال به بعضی از موارد آن اشاره می کنیم:

* منبع پروتئینی:

مرغ منبع پروتئین است و ۱۲۰ گرم آن حدود ۷۰ درصد نیاز پروتئین بدن را برآورده می سازد.

* غذایی کم چرب :

افرادی که می خواهند که مقدار چربی غذای خود را کم کنند، بهتر است از گوشت مرغ استفاده کنند. لُخم ترین قسمت گوشت مرغ، گوشت سینه است که چربی اش نصف ران است.

گوشت مرغ در مقایسه با گوشت گاو، چربی اشباع کمتری دارد؛ اما پوست مرغ دارای مقدار زیادی چربی اشباع است.

*پیشگیری از پوکی استخوان در سالمندان:

معمولاً سالمندان به مقدار کافی پروتئین مصرف نمی کنند. پروتئین برای پیشگیری از کاهش تراکم استخوان در سالمندان، حائز اهمیت است. رژیم های پُرپروتئین نیز پوکی استخوان

۱- همان.

را تشدید می کند.

* پیشگیری از آلزایمر:استفاده منظم غذاهای غنی از ویتامین B۳ (نیاسین)، مانند گوشت مرغ، از بروز بیماری آلزایمر و دیگر بیماری های شناختی مرتبط با افزایش سن جلوگیری به عمل می آورد.

* سلامت قلب و عروق: B۶ علاوه بر شرکت در متابولیسم انرژی، در ساخت مولکول های فعال نیز نقش دارد. اگر سطح B۶ سلول ها کافی نباشد، توانایی گروه های متیل نیز کاهش می یابد. یکی از نتایج فقدان گروه متیل این است که مولکول هایی که باید به طور طبیعی به مولکول های دیگری تبدیل شوند، نه تنها تغییر نمی کنند، بلکه روی هم انباشته می شوند. یکی از این مولکول ها، هموسیستئین است که اگر سطح آن در رگ های خونی افزایش یابد، موجب آسیب به دیوارهٔ رگ ها می شود. .(۱)

خواص تخم مرغ

تخم مرغ حاوی تمام اسیدهای آمینه ضروری مورد نیاز برای ساخته شدن پروتئین های بدن است و به همین جهت با ارزش ترین منبع پروتئینی بین تمام مواد غذایی است و از آن به عنوان استاندارد مرجع سنجش ارزش پروتئینی سایر

ص: ۱۲۹

۱- سایت تبیان ، مریم مرادیان نیری، کارشناس تغذیه تبیان.

منـابع غـذایی اسـتفاده می شود. آلبومین یا پروتئین تخم مرغ، عمـدتاً در سـفیده آن قرار دارد. مصـرف سـفیده تخم مرغ باعث افزایش وزن می شود. مقدار پروتئین موجود در یک تخم مرغ می تواند ۱۴ درصد نیاز یک زن بالغ و ۱۲ درصد نیاز یک مرد بالغ را تدمین کند.

تخم مرغ منبع ویتامین A، D، E و برخی ویتامین های گروه B۲، B۶، B۱۲ و اسید فولیک است. ویتامین C تنها ویتامینی است که در تخم مرغ وجود ندارد.

ید، فسـفر، روی، کلسـیم، پتاسـیم، سلنیوم و آهن جزء ۳۵ عنصـر موجـود در زرده تخم مرغ هسـتند. این عناصـر به ترتیب برای سـاخت هورمون تیروئیـد، سـلامتی اسـتخوان هـا، عملکرد منـاسب سیسـتم ایمنی، بهبود زخم، بلوغ و رشـد بهینه، عملکرد بهتر سیستم عصبی و حذف رادیکال های آزاد ضروری است. آب پز کردن تخم مرغ، سالم ترین روش مصرف تخم مرغ است.

تخم مرغ تـأثیر چنـدانی در افزایش کلسترول خون نـدارد، مگر این که بی رویه یـا همراه با کره، روغن جامـد و روغن حیوانی مصرف شود. (۱)

ص: ۱۳۰

۱- سایت تبیان، دکتر لادن گیاهی، دانشجوی دکترای تغذیه دانشگاه وین.

فصل پنجم: معرفی پرندگان حلال گوشت و حرام گوشت ایران

اشاره

فصل پنجم: معرفی پرندگان حلال گوشت و حرام گوشت ایران(۱)

ص: ۱۳۱

۱- سایت مرکز موضوع شناسی احکام فقهی.

یکی از مراکز بسیار خوبی که برای تسهیل موضوعات فقهی تشکیل شده، مرکز موضوع شناسی احکام فقهی است که توانسته تعداد ۵۳۴ پرنده را در ایران شناسایی کند و عکس و مشخصات آنها و همچنین حلال و حرام گوشت بودن همه آنها را مشخص سازد.

برای تسهیل از آگاهی مصادیق پرندگان، آنها را در تقسیم بندی کلی به چهار دسته حلال گوشت، حرام گوشت، مشترک بین حلال و حرام و مکروهات، به ذکر همه موارد پرندگان پرداخته ایم.

خوانندگان محترم می توانند در صورت نیاز به اطلاعات بیشتر، به سایت مرکز موضوع شناسی احکام فقهی مراجعه کنند.

ص: ۱۳۳

پرندگان حلال گوشت

راسته گنجشک سانان

خانواده چکاوک ها

چکاوک آسمانی، چکاوک آسمانی کوچک، چکاوک کاکلی، چکاوک درختی، چکاوک پنجه کوتاه، چکاوک کوچک، چکاوک هیوم، چکاوک هندی، چکاوک سهره ای، چکاوک سر دم سیاه، چکاوک بیابانی)چکاوک سنگلاخ(، چکاوک گندم‌زار، چکاوک طوقی، چکاوک سیاه، چکاوک بال سفید، چکاوک هدهدی، چکاوک شاخدار

خانواده دم جنبانک ها

دم جنبانک ابلق، دم جنبانک کله زرد، دم جنبانک زرد، دم جنبانک خاکستری، پی پت پا دراز، پی پت خاکی،

ص: ۱۳۴

پی پت نوک دراز، پی پت درختی، پی پت پشت زیتونی، پی پت صحرایی، پی پت گلو سرخ، پی پت تالابی، پی پت شکم نخودی

خانواده بلبل خرما

بلبل خرما، بلبل زیر دم سرخ

خانواده بال لاکی

بال لاکی

خانواده میوه خور

میوه خور

خانواده زیر آبروک

زیر آبروک

خانواده الیکایی

الیکایی

خانواده صعوه ها

صعوه کوهی، صعوه ابرو سفید، صعوه گلو سیاه، صعوه جنگلی

خانواده توکاها

سینه سرخ، بلبل خالدار، بلبل، گلو آبی، سینه سرخ ایرانی، دم چتری، دم سرخ پشت بلوطی، دم سرخ سیاه، دم سرخ معمولی، دم سرخ کوهی، چک بوته ای، چک معمولی، چک ابلق، چکچک کوهی)چکچک شمالی(، چکچک دشتی، چکچک گوش سیاه، چکچک ابلق، چکچک ابلق جنوبی، چکچک پشت سفید، چکچک ابلق خاوری، چکچک کردی، چکچک ایرانی، چکچک بیابانی، چکچک دم سفید، چکچک سر سیاه، چکچک سیاه سر سفید، طرقه آبی آوازخوان، طرقه کوهی، طرقه بنفش،توکای طوقی، توکای سیاه، توکای گلو سیاه، توکای پشت بلوطی، توکای بال سرخ، توکای باغی، توکای بزرگ

خانواده لیکوها

لیکوی تالابی)لیکوی خوزی(، لیکو)لیکوی معمولی(

خانواده سسک تاج طلایی

تاج طلایی

خانواده سسک ها

سسک دم چتری، سسک جنبان، سسک شکیل)سسک دم دراز(، سسک دم پهن، سسک راه راه، سسک

ص: ۱۳۶

رودخانه ای، ســسک ساوی، ســسک ابرو ســفید، ســسک تالابی راه راه، سسک شالیزار، سسک تالابی معمولی، سسک تالابی خاوری، ســسک تالابی زیتونی، سسک تالابی بزرگ، سسک تالابی پر صدا، سسک خوزی، سسک درختی کوچک، سسک درختی زیتونی، ســسک درختی بزرگ، ســسک درختی زرد، ســسک بیـدی، ســسک چیفچاف، ســسک چیفچاف هیمالیایی، سسک کوچک، ســسک شـرقی، ســسک جنگلی، ســسک ابرو زرد، ســسک ابرو زرد هیوم، ســسک سبز، ســسک بیـدی سبز، سسک سـر سـیاه، ســسک باغی، ســسک گلو ســفید، ســسک نقابـدار، ســسک نقابدار کوچک، ســسک نقابدار هیوم، ســسک بیابانی، سسک سینه راه راه، سسک چشم سفید، سسک رو پلی، سسک سر دودی

خانواده سسک چشم سفید هندی

سسک چشم سفید هندی

خانواده مگس گیرها

مگس گیر هنـدی، مگس گیر خالـدار، مگس گیر ابلـق بـاختری، مگس گیر طـوق سـفید، مگس گیر سـینه سـرخ، مگس گیر هیمالیا

خانواده چرخ ریسک نیزار

چرخ ریسک نیزار

خانواده چرخ ریسک دم دراز

چرخ ریسک دم دراز

خانواده چرخ ریسک پشت بلوطی

چرخ ریسک پشت بلوطی

خانواده چرخ ریسک ها

چرخ ریسک سر سیاه، چرخ ریسک ایرانی، چرخ ریسک پس سر سفید، چرخ ریسک بزرگ، چرخ ریسک تورانی، چرخ ریسک سر آبی، چرخ ریسک فیروزه‌ای

خانواده کمرکلی ها

کمرکلی جنگلی، کمرکلی کوچک، کمرکلی بزرگ

خانواده دیوار خزک

دیوار خزک

خانواده دارخزک

دارخزک

خانواده شهد خوار

شهد خوار

خانواده زرد پره ها

زرد پره لیمویی، زرد پره گونه سفید، زرد پره گلوسیاه، زرد پره کوهی، زرد پره سر خاکستری،زرد پره رخ زرد،

زرد پره سر زیتونی،زرد پره سرسفید، زرد پره سرآبی، زرد پره راه راه، زرد پره کوچک، زرد پره حنایی، زرد پره سینه زرد، زرد پره سرسیاه، زرد پره سر سرخ، زرد پره تالابی، زرد پره مزرعه

خانواده سهره ها

سهره جنگلی، سهره سر سیاه، سهره پیشانی سرخ، سهره دمگاه زرد، سهره سبز، سهره زرد، سهره معمولی، سهره کوهی، سهره سینه سرخ، سهره بال سرخ، سهره صورتی، سهره مغولی، سهره خاکی، سهره گلی، سهره نوک قیچی، سهره دمگاه سفید، سهره نوک بزرگ، سهره سیاه

خانواده سهر های استریلیده

سهره سرخ برنجی، مونیای هندی

خانواده گنجشک ها

گنجشک خانگی، گنجشک درختی، گنجشک سینه سیاه، گنجشک رودخانه ای، گنجشک تاغی، گنجشک

بلوچی، گنجشک کویری، گنجشک گلو زرد، گنجشک کوهی، گنجشک خاکی، گنجشک برفی

خانواده سارها

سار صورتی، سار، مینا

خانواده پری شاهرخ

پری شاهرخ

خانواده بوچانگا

بوچانگا

راسته غواص سانان

خانواده غواص ها

غواص گلو سرخ ، غواص گلو سیاه

راسته کشیم سانان

خانواده کشیم ها

کشیم کوچک، کشیم گردن سرخ، کشیم بزرگ، کشیم گوش دار، کشیم گردن سیاه

راسته غاز سانان

خانواده مرغابی ها

قوها

قوی گنگ، قوی فریادکش، قوی کوچک

خانواده غازها

اشاره

غاز پا زرد، غاز پیشانی سفید، غاز پیشانی سفید کوچک، غاز خاکستری، غاز گردن سیاه، غاز گونه سفید، عروس غاز

اردک های غاز نما

آنقوت، تنجه

اردک های روی آب چر

خوتکا غاز هندی ، گیلار، خوتکا کاکلی (اردک کاکلی) ، اردک ارده ای، خوتکا، اردک کله سبز(سر سبز) ، فیلوش، خوتکا ابرو سفید، اردک نوک پهن، اردک مرمری

اردک های غواص

اردک تاجدار، اردک سرحنایی، اردک بلوطی، اردک سیاه کاکل، اردک سر سیاه، اردک دم دراز ، اسکوتر سیاه ، اسکوتر بال سفید، اردک گونه سفید(اردک چشم طلایی)

اردک های ماهی خوار

اردک ماهیخوار سفید(مرگوس سفید) ، اردک ماهیخوار کاکلی(مرگوس کاکلی) ، اردک ماهیخوار (مرگوس بزرگ) ، اردک سر سفید

راسته ماکیان سانان

خانواده سیاه خروس

سیاه خروس

خانواده قرقاول

تیهو، کبک دری، کبک، جیرفتی، دراج، کبک چیل، بلدرچین، قرقاول

خانواده بلدرچین بوته ای

بلدرچین بوته ای

خانواده یلوه ها

یلوه آبی، یلوه حنایی، یلوه کوچک، یلوه نوک سبز، یلوه خالدار، طاووسک، چنگر نوک سرخ، چنگر

خانواده میش مرغ ها

زنگوله بال، میش مرغ، هوبره

راسته سلیم سانان

خانواده سلیم خرچنگ ها

سلیم خرچنگ خوار

خانواده صدف خوار

صدف خوار

خانواده نوک خنجری ها

چوب پا، آووست

خانواده چاخ لق ها

چاخ لق، چاخ لق هندی

خانواده گلاریول ها

دودوک، گلاریول کوچک، گلاریول بال سیاه، گلاریول بال سرخ ، گلاریول شرقی

خانواده سلیم ها

خروس کولی، خروس کولی

دم سفید،خروس کولی سینه سیاه، دیدومک، خروس کولی دشتی، سلیم خاکستری، سلیم طلایی خاوری، سلیم طلایی)سلیم طلایی اروپایی(، سلیم کوهی، سلیم سینه بلوطی، سلیم طوقی، سلیم طوقی کوچک، سلیم شنی بزرگ، سلیم شنی کوچک، سلیم

ص: ۱۴۳

کوچک،تلیله گردن سرخ، تلیله سفید، تلیله کوچک، تلیله بلوطی، تلیله شکم سیاه، تلیله دم سفید، تلیله خاکستری، تلیله بزرگ، تلیله نوک پهن، آبچلیک شکیل،

سنگ گردان،

آبچلیک آواز خوان، آبچلیک نوک سر بالاـ پاشلک بنگالی)پاشلک رنگین(، ابیا، پاشلک تک زی، پاشلک دم مویی، پاشلک بزرگ، پاشلک معمولی، پاشلک کوچک، گیلانشاه دم سیاه)گیلانشاه بال سفید(، گیلانشاه حنایی،

گیلانشاه ابرو سفید، گیلانشاه خالدار، گیلانشاه بزرگ،گیلانشاه شرقی، آبچلیک دودی، آبچلیک پا سرخ،

آبچلیک تالابی، آبچلیک پا سبز، آبچلیک تک زی، آبچلیک خالدار، فالاروپ گردن سرخ، فالاروپ بلوطی

راسته کوکرسانان

خانواده کوکرها

کوکر دم دراز، کوکر شکم بلوطی، کوکر شکم سفید، کوکر شکم سیاه، کوکر خالدار، کوکر راه راه، کوکر گندمی

راسته کبوترسانان

خانواده کبوترها

کبوتر جنگلی، کبوتر چاهی، فاخته، فاخته خاوری، قمری ناماکوا، قمری خانگی، یاکریم طوقی، یاکریم، قمری

خاوری، قمری معمولی

راسته کوکوسانان

خانواده کوکوها

کوکوی خالدار، کوکوی تاجدار، کوکوی شرقی، کوکوی معمولی، کوکوی آسیایی

راسته سبز قباسانان

خانواده ماهی خورک

ماهی خورک کوچک، ماهی خورک سینه سفید، ماهی خورک ابلق

ص: ۱۴۵

پرندگان حرام گوشت

راسته کبوتر دریایی سانان

خانوده کبوتر دریایی ها

کبوتر دریایی مدیترانه، کبوتر دریایی دم پهن، کبوتر دریایی ایرانی، کبوتر دریایی دودی

خانواده مرغ طوفان

مرغ طوفان

راسته پلیکان سانان

خانواده نوک سرخ

نوک سرخ دریایی

ص: ۱۴۶

خانواده پلیکان ها

پلیکان سفید، پلیکان پا خاکستری

خانواده بوبی

بوبی نقابدار

خانواده باکلان ها

باکلان کوچک، باکلان بزرگ، باکلان گلو سیاه

خانواده مارگردن

باکلان مارگردن (مارگردن(

راسته لک لک سانان

خانواده حواصیل ها

اگرت کوچک، اگرت ساحلی، حواصیل خاکستری، غول حواصیل)حواصیل بزرگ(، حواصیل ارغوانی، اگرت بزرگ، گاوچرانک، حواصیل زرد، حواصیل هندی، حواصیل سبز، حواصیل شب، بوتیمار کوچک، بوتیمار

خانواده لک لک ها

لک لک سیاه، لک لک گردن کرکی، لک لک سفید

ص: ۱۴۷

خانواده اکراس ها

اکراس سیاه، اکراس آفریقایی، کفچه نوک

راسته فلامینگوسانان

خانواده فلامینگوها

فلامینگوی بزرگ، فلامینگوی کوچک

راسته عقاب سانان

خانواده عقاب ماهیگیر

عقاب ماهیگیر

خانواده قوش ها

هُما، دال، دال سیاه، دال پشت سفید، کرکس مصری، عقاب دریایی دم سفید، عقاب دریایی پالاس، عقاب طلایی،عقاب شاهی،عقاب خالدار بزرگ (عقاب تالابی)، عقاب خالدار کوچک (عقاب جنگلی)،عقاب صحرایی، عقاب دشتی، عقاب مارخور، عقاب پرپا، عقاب دوبرادر، کورکور حنایی، کورکور سیاه، کورکور بال سیاه، سنقر تالابی، سنقر تالابی شرقی، سنقر گندم زار، سنقر خاکستری، سنقر سفید، سارگپه کوهی، سارگپه پرپا، سارگپه پابلند، سارگپه، سارگپه معمولی، سارگپه جنگلی، سارگپه کاکل دار

ص: ۱۴۸

سارگپه تاجدار)، سارگپه چشم سفید، قرقی، پیغو، طرلان، پیغوی کوچک

راسته شاهین سانان

خانواده شاهین ها

دلیجه، دلیجه کوچک، ترمتای سرحنایی، ترمتای پاسرخ، شاهین دودی) ترمتای دودی(، ترمتای، شاهین آمور، لیل، لاچین، شاهین بلوچی، بالابان، بحری، شاهین

خانواده کاکایی های اقیانوسی

اسکوای بزرگ، اسکوای دم پیچ، اسکوای قطبی، اسکوای دم دراز

خانواده کاکایی ها

کاکایی چشم سفید، کاکایی دودی، کاکایی نوک سبز، کاکایی پشت سیاه بزرگ، کاکایی ارمنی، کاکایی خزری، کاکایی پشت سیاه کوچک، کاکایی سیبری، کاکایی بزرگ، کاکایی سر قهوه ای، کاکایی سرسیاه، کاکایی صورتی، کاکایی مدیترانه ای، کاکایی کوچک، کاکایی پا سیاه

ص: ۱۴۹

خانواده پرستوهای دریایی

پرستوی دریایی نوک کلفت، پرستوی دریایی خزر، پرستوی دریایی رودخانه زی، پرستوی دریایی کاکلی کوچک، پرستوی دریایی کاکلی، پرستوی دریایی بد صدا، پرستوی دریایی معمولی، پرستوی دریایی کوچک، پرستوی دریایی ساندرز، پرستوی دریایی تیره، پرستوی دریایی پشت دودی، پرستوی دریایی دودی، پرستوی دریایی گونه سفید، پرستوی دریایی بال سفید، پرستوی دریایی سیاه، پرستوی دریایی قهوه ای

خانواده آب شکاف

آب شکاف

راسته طوطی سانان

خانواده طوطی ها

طوطی طوق صورتی، شاه طوطی

راسته جغد سانان

اشاره

خانواده جغد انبار، جغد انبار

خانواده جغدها

مرغ حق جنوبی، مرغ حق، شاه بوف، جغد ماهی خوار،

ص: ۱۵۰

جغد برفی، جغد جنگلی، جغد کوچک، جغد کوچک خالدار، جغد گوش دراز، جغد تالابی

راسته شب گرد سانان

خانواده شب گردها

شبگرد معمولی، شبگرد دشتی، شبگرد بلوچی، شبگرد هندی

راسته پرستو سانان

خانواده پرستوها

بادخورک کوهی، بادخورک معمولی، بادخورک دودی، بادخورک کوچک

راسته دارکوب سانان

خانواده دارکوب ها

دارکوب قهوه ای، دارکوب سیاه، دارکوب سبز، دارکوب سبز راه راه، دارکوب خالدار بزرگ، دارکوب سوری)دارکوب باغی(، دارکوب سر سرخ، دارکوب کوچک، دارکوب بال سفید، دارکوب بلوچی

خانواده کلاغ

جی جاق، زاغی، زاغ بور، زاغ خالدار، زاغ نوک سرخ، زاغ نوک زرد، کلاغ گردن بور، کلاغ هندی، کلاغ سیاه، کلاغ ابلق، کلاغ شرقی، کلاغ جنگلی، غراب گردن قهوه ای، غراب.

ص: ۱۵۲

مشترک بین حلال و حرام

راسته درنا سانان

خانواده درناها

درنای کوچک)درنای طناز((حرام گوشت)؛

درنای سیبری(حرام گوشت)؛

درنای معمولی(حلال گوشت)

پرندگان مکروه

خانواده چلچله ها

چلچله رودخانه ای، چلچله گلو قهوه ای، چلچله کوهی، چلچله بیابانی، پرستو، پرستوی دمگاه صورتی، چلچله دمگاه سفید

خانواده سنگ چشم ها

سنگ چشم پشت سرخ، سنگ چشم دم سرخ، سنگ چشم تورانی، سنگ چشم پشت بلوطی، سنگ چشم دمگاه حنایی، سنگ چشم خاکستری کوچک، سنگ چشم بزرگ، سنگ چشم بزرگ دشتی، سنگ چشم کله سرخ، سنگ چشم پیشانی سفید

خانواده زنبور خوارها

زنبور خور کوچک، زنبور خور گلو خرمایی، زنبور خور معمولی

خانواده سبز قباها

سبزقبا، سبزقبای هندی

خانواده هدهد

هدهد

منابع:

۱.ابن بابویه، محمد بن علی – فهری زنجانی، احمد، الخصال، ترجمه فهری، ۲ جلد، علمیه اسلامیه – تهران.

۲. ابن بابویه، محمد بن علی، من لا یحضره الفقیه ، ترجمه علی اکبر غفاری و محمد جواد بلاغی.

۳. ابن حیون، نعمان بن محمد مغربی، دعائم الإسلام و ذکر الحلال والحرام والقضایا والأحکام، ۲ جلد، آل البیت(علیهم السّلام) .

۴.جمعی از پژوهشگران، زیر نظر سید محمد هاشمی شاهرودی، فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت (علیهم السّلام) .

۵. جهانگیر منصور، قانون مجازات اسلامی، نشر دیدار، چاپ ۴۳ ، ۱۳۸۵.

۶.جوادی آملی، عبدالله، مفاتیح الحیاه ، نشر اسراء، چاپ ۲۴، بهار ۱۳۹۱.

۷.خامنه ای، سید علی بن جواد حسینی، أجوبه الاستفتاءات فارسی)، دفتر مقام معظم رهبری، در قم، ۱۴۲۴ ق.

۸.خراسانی، حسین وحید، توضیح المسائل، مدرسهٔ امام باقر(علیه السّلام)، قم، نهم، ۱۴۲۸ ق.

۹. خمینی، سید روح الله موسوی، تحریر الوسیله - ترجمه، علی اسلامی، ۴ جلد، دفتر انتشارات اسلامی

۱۰. خمینی، سید روح الله موسوی، توضیح المسائل

۱۱. زنجانی، سید موسی شبیری، رساله توضیح المسائل،انتشارات سلسبیل، قم - ایران، اول، ۱۶۳۰ ق. ۱۲. شیرازی، ناصر مکارم، رساله احکام برای جوانان، انتشارات مدرسه امام علی بن ابی طالب (علیه السّلام) چ۱۵ قم.

۱۳.شیرازی، ناصر مکارم، رساله توضیح المسائل، انتشارات مدرسه امام علی بن ابی طالب (علیه السّلام). ۱۴. طبرسی، حسن بن فضل، مکارم الأخلاق، شریف رضی، قم،چاپ چهارم، ۱۳۷۰

۱۵. طوسی، ابوجعفر، محمد بن حسن، المبسوط فی فقه

الإمامیه، ۸ جلد، المکتبه المرتضویه لإحیاء الآثار الجعفریه

۱۶. عاملی، شهید ثانی، زین الدین بن علی، الروضه البهیه فی شرح اللمعه الدمشقیه، کتابفروشی داوری، قم، اول، ۱۴۱۰

۱۷. لنکرانی، محمد فاضل موحدی، رساله توضیح المسائل، قم، چاپ ۱۴۲۹، ۱۱۶ ق.

۱۸ مجله فقه اهل بیت (علیهم السّلام) (فارسی)، ۵۶ جلد، مؤسسه دائره المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت (علیهم السّلام) ، قم.

۱۹. مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، مفضل بن عمر، ترجمه مجلسی، اجلد، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد.

ص: ۱۵۶

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ یَسْتَوِی الَّذِینَ یَعْلَمُونَ وَالَّذِینَ لَا یَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ.ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

قائمیه
مرکز تحقیقات رایانه ای
اصفهان

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net

